

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

**Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2020. gada 12. februārī
lietā Nr. 2019-05-01**

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kušņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesniegusi sabiedrība ar ierobežotu atbildību „ONDO” un SIA „ExpressCredit”,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 14. janvāra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par 2018. gada 4. oktobra likuma „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1999. gada 18. martā pieņēma Patērētāju tiesību aizsardzības likumu, kas stājās spēkā 1999. gada 15. aprīlī.

1.1. Ar 2015. gada 28. maija likumu „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā”, kas stājās spēkā 2016. gada 1. janvārī, Saeima papildināja Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. pantu ar 2.² un 2.³ daļu šādā redakcijā:

„(2²) Patērētāja kredītēšanas līguma izmaksas ir samērīgas un atbilstošas godīgai darījumu praksei. Kredīta kopējās izmaksas patērētājam aprēķina normatīvajos aktos par patērētāju kredītēšanu noteiktajā kārtībā.

(2³) Par šā panta 2.² daļā minētajām prasībām neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras pārsniedz 0,55 procentus dienā no kredīta summas no pirmās līdz septītajai kredīta izmantošanas dienai (ieskaitot), 0,25 procentus dienā no kredīta summas no astotās līdz četrpadsmitajai kredīta izmantošanas dienai (ieskaitot) un 0,2 procentus dienā no kredīta summas, sākot ar piecpadsmito kredīta izmantošanas dienu. Līgumos, saskaņā ar kuriem kredīts atmaksājams pēc pieprasījuma vai kuros kredīta izmantošanas termiņš pārsniedz 30 dienas, par šā panta 2.² daļā minētajām prasībām neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras pārsniedz 0,25 procentus dienā no kredīta summas. Kredīta kopējo izmaksu ierobežojumu patērētājam nepiemēro tādiem patērētāju kreditēšanas līgumiem, kurus noslēdzot kredīta devēja glabāšanā kā nodrošinājums nododama kāda lieta un saskaņā ar kuriem patērētāja atbildība ir ierobežota tikai ar ieķīlāto lietu.”

1.2. Ar 2018. gada 4. oktobra likuma „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” (turpmāk – Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā) 1. panta pirmo daļu Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.³ daļa tika izteikta šādā redakcijā:

„Par šā panta 2.² daļā minētajām prasībām neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras pārsniedz 0,07 procentus dienā no kredīta summas. Kredīta kopējo izmaksu ierobežojumu patērētājam nepiemēro tādiem patērētāju kreditēšanas līgumiem, kurus noslēdzot kredīta devēja glabāšanā kā nodrošinājums nododama kāda lieta un saskaņā ar kuriem patērētāja atbildība ir ierobežota tikai ar ieķīlāto lietu” (turpmāk – apstrīdētais regulējums).

Saskaņā ar Grozījumu Patērētāju tiesību aizsardzības likumā 3. pantu apstrīdētais regulējums stājās spēkā 2019. gada 1. jūlijā.

2. Satversmes tiesā tika ierosinātas divas lietas par apstrīdētā regulējuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 105. pantam.

Lai veicinātu abu lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, tās saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu tika apvienotas vienā lietā. Apvienotajai lietai Nr. 2019-05-01 tika piešķirts nosaukums „Par 2018. gada 4. oktobra likuma „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”.

3. Pieteikumu iesniedzējas – sabiedrība ar ierobežotu atbildību „ONDO” un SIA „ExpressCredit” (turpmāk arī – Pieteikumu iesniedzējas) – uzskata, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Pieteikumu iesniedzējas ir kapitālsabiedrības, kuras, pamatojoties uz Patērētāju tiesību aizsardzības centra uz nenoteiktu laiku izsniegtajām speciālajām licencēm, sniedz patērētāju kreditēšanas pakalpojumus. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „ONDO” norāda, ka tās komercdarbība saistīta ar neliela apmēra kredītu – no 5 līdz 425 *euro* apmērā – izsniegšanu preču vai pakalpojumu iegādei uz laiku no vienas dienas līdz trīsdesmit dienām. Savukārt SIA „ExpressCredit” norāda, ka aptuveni 91 procentam no tās unikālo klientu skaita izsniegti aizdevumi līdz 800 *euro* uz laiku līdz sešiem mēnešiem.

Apstrīdētais regulējums neliedzot Pieteikumu iesniedzējām veikt komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā. Tomēr tas nosakot būtiskus ierobežojumus kredīta kopējām izmaksām patērētājam un tādējādi samazinot Pieteikumu iesniedzēju iespēju saņemt pienācīgu kapitāla lietošanas maksu par to izsniegtajiem aizdevumiem, kura esot vienīgais Pieteikumu iesniedzēju ienākumu avots. Apstrīdētā regulējuma piemērošanas dēļ Pieteikumu iesniedzējas vairs nespēšot veikt komercdarbību to izraudzītajā jomā, proti, izsniegt īstermiņa aizdevumus patērētājiem. Satversmes 105. panta tvērumā ietilpstot arī personas tiesības brīvi veikt komercdarbību, īpaši tad, ja šādas tiesības iegūtas uz licences pamata. Tādējādi apstrīdētais regulējums ierobežojot Pieteikumu iesniedzējām Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu.

3.1. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Pirms tā pieņemšanas likumdevēja rīcībā neesot bijis pienācīgas analīzes un pamatojuma attiecībā uz procentu likmi, tās ietekmi uz tirgus dalībniekiem un patērētājiem. Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gaitā vairākas kompetentās valsts iestādes un nevalstiskās organizācijas iebildušas pret iecerēto procentu likmes ierobežojumu līdz 0,07 procentiem dienā, norādot uz pienācīgas analīzes trūkumu un iespējamu apstrīdētā regulējuma negatīvu ietekmi uz valsts budžetu un īstermiņa aizdevumu pieejamību patērētājiem. Tomēr šie iebildumi un piedāvātie ierosinājumi neesot ņemti vērā un bez jebkāda pamatojuma noraidīti.

Kā varot secināt pēc likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (turpmāk – anotācija), apstrīdētais regulējums pieņemts tāpēc, ka atbilstoši Patērētāju tiesību aizsardzības centra datiem 2017. gadā atsevišķās kreditēšanas jomās kavēto kredītu apjoms bijis liels. Tomēr šī informācija neatbilstot īstenībai, jo aptuveni 70 procenti aizdevumu tiekot atdoti bez

pagarinājumiem. Arī likumprojekta anotācijā norādītais, ka apstrīdētais regulējums samazinās patērētāju parāda slogu un līdz ar to arī ēnu ekonomiku un iedzīvotāju emigrāciju, neesot pamatots ar konkrētiem datiem.

SIA „ExpressCredit” šauboties arī par to, vai apstrīdētais regulējums ir pietiekami skaidri formulēts, jo pastāvot neskaidrības par metodiku, pēc kādas aprēķināmas kredīta kopējās izmaksas patērētājam dienā kredītiem ar aizdevuma atmaksas grafiku. Kredīta kopējo izmaksu dienā aprēķināšanas metodiku gan skaidrojis Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, bet tai vajagot būt noteiktai likumā. Turklāt apstrīdētais regulējums esot tik neskaidrs, ka neesot saprotams, vai kredīta kopējās izmaksas ir ierobežotas ar 0,07 procentiem no kredīta summas katru kredīta izmantošanas dienu vai vidēji visā aizņēmuma termiņā.

3.2. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „ONDO” norāda, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis esot aizsargāt patērētāju tiesības un veicināt papildu ieņēmumu nonākšanu valsts budžetā. Tātad apstrīdētais regulējums kalpojot tādiem mērķiem kā citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība. Savukārt SIA „ExpressCredit” uzskata: lai gan pamattiesību ierobežojumam varētu būt leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība –, tomēr likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, neesot pienācīgi pamatojis šāda mērķa esību.

Izraudzītais līdzeklis neesot piemērots pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā no tirgus faktiski izzudīšot īstermiņa aizdevumi. Persona, kura vēlēties aizņemt nelielu summu, būšot spiesta to aizņemt uz ilgāku termiņu, un līdz ar to palielināšoties kredīta kopējās izmaksas. Turklāt, no tirgus izzūdēt īstermiņa aizdevumiem, ievērojami samazināšoties tirgū darbojošos komersantu skaits, kā arī apgrozījums tiem atsevišķajiem komersantiem, kuri savu darbību turpinās. Tas radīšot negatīvu ietekmi uz valsts budžetu.

Pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai esot pieejami citi, komersantu tiesības un intereses mazāk ierobežojoši līdzekļi, kurus likumdevējs neesot vērtējis. Piemēram, esot iespējams nodrošināt pienācīgu patērētāja kredītpējas izvērtēšanu. Jau šobrīd Patērētāju tiesību aizsardzības centram esot paredzētas plašas tiesības pārraudzīt patērētāju kredītēšanas pakalpojumu sniedzēju darbību. Tāpat likumdevējs varējis saglabāt iepriekš noteiktos kredīta kopējo izmaksu ierobežojumus un papildus pieņemt tādu regulējumu, kas mudinātu patērētājus aizņemt atbildīgāk. Turklāt likumdevējs varējis noteikt tādu procentu likmi, kas nodrošinātu kredīta kopējo izmaksu samazināšanos, bet vienlaikus mazāk ierobežotu Pieteikumu iesniedzēju tiesības, piemēram, noteikt

gada procentu likmes ierobežojumu 60 procentu apmērā no kredīta kopējām izmaksām. Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gaitā Saeimas atbildīgā komisija esot atbalstījusi Latvijas Bankas priekšlikumu procentu likmes samazināšanai. Lai arī šo alternatīvo priekšlikumu sabiedrība ar ierobežotu atbildību „ONDO” neatbalstot, tomēr to, atšķirībā no apstrīdētā regulējuma, esot izstrādājuši eksperti, citstarp analizējot situāciju Latvijas un kaimiņvalstu tirgū.

Labums, ko sabiedrība iegūst no tā, ka tiek ierobežotas Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu, neesot lielāks par to tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā ne vairāk kā 10 procentiem aktīvo iedzīvotāju būšot pieejama patēriņa kreditēšana. Turklāt, no tirgus izzūdot īstermiņa aizdevumiem, būšot jāreķinās ar risku, ka var paplašināties nelegālā kreditēšana vai arī rasties negatīva ietekme uz konkurenci. Līdz ar to neesot ievērots samērīguma princips.

3.3. Kredīta kopējo izmaksu ierobežojumus likumdevējs esot noteicis jau iepriekš – ar 2015. gada 28. maija likumu „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā”. Pieteikumu iesniedzējas esot paļāvušās uz to, ka tādējādi valsts ir attiecīgajā nozarē ieviesusi skaidrus komercdarbības veikšanas nosacījumus. Ja brīdī, kad Pieteikumu iesniedzējām tika izsniegtas licences komercdarbības veikšanai, būtu bijis spēkā apstrīdētais regulējums, tās būtu citādi plānojušas savu darbību. Savukārt likumdevēja noteiktais pārejas periods esot nesamērīgi īss, jo astoņarpus mēnešu laikā neesot iespējams pārorientēt komercdarbību tā, lai neciestu ievērojamus zaudējumus. Turklāt likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, neesot paredzējis nekādus kompensējošus mehānismus attiecībā uz Pieteikumu iesniedzējām. Tādējādi esot pārkāpts tiesiskās paļāvības princips.

3.4. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka nepiekrīt Saeimas apsvērumiem par to, ka apstrīdētais regulējums neierobežo tām Satversmes 105. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības uz īpašumu. Lai gan apstrīdētais regulējums ir spēkā tikai neilgu laiku, tomēr finanšu rādītāji un prognozes liecinot, ka tajā ietvertā ierobežojuma dēļ Pieteikumu iesniedzējas nespēs veikt komercdarbību ilgstoši.

Pieteikumu iesniedzējas uzsver, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Proti, pirms tā pieņemšanas neesot veikta ne pienācīga situācijas analīze, lai noskaidrotu, kādēļ iepriekš spēkā bijušais regulējums nerasniedza vēlamu mērķi, ne pētījumi par piemērotāko risinājumu, nedz arī izvērtējums par ietekmi, kādu radīs apstrīdētais regulējums. Ja tas tiks piemērots ilgstoši, kredītresursu

pieejamība tautsaimniecībā būtiski pasliktināšoties, jo kredīti kļūšot dārgāki, kā arī samazināšoties nebanku aizdevēju savstarpējā konkurence. Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas procesā vispār neesot analizēts tas, kādēļ par atbilstošu likmi būtu uzskatāmi tieši 0,07 procenti dienā no kredīta summas. Pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas 2017. gadā Ekonomikas ministrija esot ierosinājusi noteikt, ka par neatbilstošām uzskatāmas tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras pārsniedz 0,1 procentu dienā no kredīta summas. Tomēr likumdevējs pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas neesot pienācīgi izvērtējis alternatīvus līdzekļus, turklāt neesot apsvēris arī to, vai apstrīdēto regulējumu ietverošie Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā nebūtu saskaņā ar Eiropas Savienības tiesību aktiem jāpaziņo Eiropas Komisijai.

SIA „ExpressCredit” min savus apsvērumus arī attiecībā uz to, kādēļ apstrīdētais regulējums nebūtu uzskatāms par pietiekami skaidru. Proti, likumdevējs, apstrīdēto regulējumu pieņemot, neesot ņēmis vērā to, ka ir vairāki kredītu atmaksas veidi, tostarp anuitātes metode. Piemērojot apstrīdēto regulējumu, kredīta kopējās izmaksas dienā neesot iespējams korekti aprēķināt tiem kredītiem, kuru atmaksai tiek izmantota šī metode. Uz to apstrīdētā regulējuma pieņemšanas procesā norādījis arī Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, aicinot ierobežojumus noteikt gada procentu likmei, jo tās aprēķināšanas formula ir skaidri noteikta normatīvajos aktos.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

4.1. Satversmes 105. pants neparedzot tiesisko aizsardzību personas iespējām gūt peļņu, jo šāda abstrakta iespējamība neesot uzskatāma par īpašuma tiesību objektu. Tāpat tiesiskās palāvības princips neliedzot likumdevējam ierobežot personas tiesības uz īpašumu atbilstoši sabiedrības interesēm, tostarp grozot tiesisko regulējumu.

Apstrīdētais regulējums neparedzot Pieteikumu iesniedzējām izsniegtās licences anulēšanu vai to darbības apturēšanu, bet vienīgi nosakot ierobežojumus konkrēta pakalpojuma – kreditēšanas – kopējām izmaksām, ko sedz patērētājs. Apstrīdētā regulējuma piemērošanas dēļ iespējams abstrakts Pieteikumu iesniedzēju peļņas samazinājums neesot uzskatāms par īpašuma tiesību ierobežojumu. Kopējo kredīta izmaksu ierobežojums līdz 0,07 procentiem dienā no kredīta summas pats par sevi neesot uzskatāms par nesamērīgi zemu vai tādu, kas liegtu personai gūt augļus no sava īpašuma. Tādējādi apstrīdētais regulējums

neierobežojot Pieteikumu iesniedzējām no Satversmes 105. panta izrietošās tiesības uz īpašumu.

4.2. Pat ja apstrīdētais regulējums ierobežo personai Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības, tas esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Likumdevējs esot uzklaušījis un vērtējis nozares pārstāvju iebildumus vairākās atbildīgās komisijas sēdēs. Tāpat atbildīgās komisijas sēdēs esot plaši apspriestas apstrīdētā regulējuma alternatīvas. Atbildīgās komisijas locekļi, atbalstot Finanšu ministrijas organizētās darba grupas un Latvijas Bankas piedāvājumu, akceptējuši regulējumu, kas paredzēja, ka par nesamērīgām un neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas, kas, izteiktas gada procentu likmē, patērētāja kreditēšanas līguma noslēgšanas brīdī vairāk nekā trīs reizes pārsniedz sešu mēnešu vidējo svērto gada procentu likmi patērīņa *euro* kredītiem. Tomēr Saeimas deputāti šo priekšlikumu neesot atbalstījuši, uzskatot, ka apstrīdētais regulējums ir labāk piemērots līdzeklis patērētāju tiesību aizsardzībai.

Pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot citu cilvēku – patērētāju – tiesību aizsardzība. Proti, likumdevēja nolūks, pieņemot apstrīdēto regulējumu, bijis novērst tādu praksi, ka patērētājam, īpaši sociāli mazāk aizsargātai personai, kas nonākusi finansiālās grūtībās, izsniegtā aizdevuma izmaksas ir tik nesamērīgi augstas, ka varētu tikt uzskatītas par neatbilstošām godīgai komercprakseī vai pat tikt pielīdzinātas augļošanai. Tāpat ierobežojums veicinot atbildīgu aizņemšanos, jo samazinot personas iespējas ātri un nepārdomāti uzņemties parādsaistības, kuras tā nevar atļauties. Samazinoties aizdevumu piedāvājumam, samazināšoties arī to personu skaits, kuras varētu neapdomīgi attiecīgās saistības uzņemties. Patērētāju uzvedības ietekmēšana, ierobežojot noteikta produkta vai pakalpojuma pieejamību, esot tiesību sistēmā pieļaujama prakse.

4.3. Likumdevēja izraudzītais līdzeklis nodrošinot to, ka ne kredīta procentu maksājumi, ne komisijas maksa kopā vai atsevišķi nevar būt noteikti tādā apmērā, ka radītu nesamērīgas izmaksas patērētājam. Tas aizsargājot gan tos patērētājus, kuri pārdomāti izvēlējušies ņemt kredītu, gan arī tos patērētājus, kuri aizdevumu varētu būt saņēmuši bez pienācīgas savu finansiālo iespēju un vajadzību izvērtēšanas. Gadījumi, kad aizdevumi tiek izsniegti personām, kuras nespēj tos atmaksāt, neesot nemaz tik reti. Tas, ka apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā varētu samazināties īstermiņa kredītu piedāvājums, atbilstot patērētāju interesēm. Šādi aizdevumi neesot izmantojami tam, lai apmierinātu personu vajadzības pēc ikdienas precēm, kā arī rēķinu apmaksai vai medikamentu iegādei. To izmantošana šādiem nolūkiem varot novest pie vairākkārtēju aizņēmumu cikla, kas ilgtermiņā tikai palielinot personu parādsaistības.

Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gaitā esot pietiekami izvērtēti alternatīvi līdzekļi, tomēr likumdevējs uzskatījis, ka ar tiem nebūs iespējams sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē. Arī efektīvāka patērētāju kredītpējas pārbaude neesot uzskatāma par alternatīvu līdzekli. Jau ilgstoši Patērētāju tiesību aizsardzības likumā kredīta devējiem esot noteikts pienākums pirms patērētāja kredītēšanas līguma noslēgšanas izvērtēt patērētāja spēju atmaksāt kredītu. Taču šis pienākums daudzos gadījumos netiekot efektīvi pildīts, tāpēc likumdevējam esot tiesības un pienākums noteikt arī citus līdzekļus, kas nodrošinātu sabiedrības interešu pienācīgu aizsardzību.

Patērētāju kā mazāk aizsargātas sabiedrības grupas interešu aizsardzībā likumdevējam esot plaša izvērtēšanas brīvība. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums neliedzot Pieteikumu iesniedzējam veikt komercdarbību pašu izraudzītajā jomā. Turklāt likumdevējs esot noteicis pietiekami ilgu pārejas periodu, lai Pieteikumu iesniedzējas un citi kredīta devēji varētu pienācīgi plānot savu darbību atbilstoši apstrīdētajam regulējumam.

5. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – norāda: lai veiktu visaptverošu izpēti saistībā ar ierosinātajiem grozījumiem patērētāju kredītēšanu regulējošos normatīvajos aktos, kā arī izstrādātu konkrētus priekšlikumus, ar Ministru prezidenta 2018. gada 1. augusta rīkojumu Nr. 230 „Par darba grupu” tika izveidota darba grupa (turpmāk – Darba grupa). Darba grupu esot vadījis finanšu ministrs, un tajā bijuši iekļauti pārstāvji no Ekonomikas ministrijas, Tieslietu ministrijas, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas, Patērētāju tiesību aizsardzības centra, Latvijas Bankas, Pārresoru koordinācijas centra, Finanšu nozares asociācijas un biedrības „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija”.

Lielākā daļa Darba grupā pārstāvēto institūciju esot atbalstījušas kredīta kopējo izmaksu patērētājam samazinājumu un aicinājušas noteikt vienu likmi. Darba grupā esot analizēta arī informācija par citu valstu regulējumu. Saskaņā ar Latvijas Bankas sagatavoto vērtējumu Latvijā līdz apstrīdētā regulējuma pieņemšanai maksimālās kredīta kopējās izmaksas patērētājam bijušas augstākās Baltijā. Šādas likmes esot piemērotas aizdevumiem, kuri izsniegti uz īsu termiņu un veidojot mazāk par vienu procentu no kopējā tautsaimniecībai izsniegtā kredītportfeļa.

Veicinot atbildīgu kredītēšanu un nodrošinot atbilstošu finanšu resursu pieejamību, tostarp finanšu instrumentu klāsta un pakalpojumu sniedzēju daudzveidību, kredītēšanas pakalpojumu izmaksu samērīgumu, kā arī attiecīgo

pakalpojumu sniedzēju konkurenci, kredīta kopējo izmaksu maksimālās likmes samazināšana bijusi pamatota. Nolūkā nodrošināt Latvijas finanšu sektora konkurētspēju un nepieļaut ēnu ekonomikas paplašināšanos, Darba grupas ziņojumā rekomendēts kredīta kopējo izmaksu maksimālo likmi noteikt nemainīgu atkarībā no kredīta izmantošanas termiņa un ne zemāku par finanšu sektorā plaši izmantotu finanšu instrumentu faktiskajām likmēm, kā arī to pielīdzināt pārējās Baltijas valstīs noteiktajai zemākajai kredīta kopējo izmaksu likmei.

Darba grupas ziņojums, kā arī Latvijas Bankas sagatavotais materiāls par patēriņa kredītu aizdevumu likmēm esot iesniegts atbildīgajai komisijai. Taču vajagot ņemt vērā, ka attiecībā uz kredīta kopējo izmaksu ierobežošanu aizdevumiem līdz 30 dienām Darba grupā neesot panākts vienots valsts institūciju un biedrības „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija” viedoklis.

6. Pieaicinātā persona – Ekonomikas ministrija – norāda, ka kredīta kopējo izmaksu patērētājam stingrāka ierobežošana ir pamatota un nepieciešama. Tomēr ierobežojumam vajagot būt tādām, lai nodrošinātu līdzsvaru starp patērētāju un kredīta devēju interesēm.

Darba grupā esot secināts, ka kredīta kopējo izmaksu ierobežošanai izmantojama gada procentu likme. Tā esot vienīgā procentu likme, kura precīzi atspoguļojot kredītu dārdzību un kuras aprēķināšanas metodika skaidri noteikta normatīvajos aktos. Šīs likmes aprēķināšanas metode pieļaujot uz ilgāku laiku izsniegtu aizdevumu atmaksāšanā piemērot anuitātes metodi jeb paredzēt aizdevuma atmaksas grafiku. Šā iemesla dēļ atbildīgajai komisijai esot iesniegts alternatīvs priekšlikums, kas paredzējis, ka par neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras, izteiktas gada procentu likmē, patērētāja kreditēšanas līguma noslēgšanas brīdī vairāk nekā trīs reizes pārsniedz sešu mēnešu vidējo svērto gada procentu likmi patēriņa *euro* kredītiem rezidentu māsaimniecībām. Tomēr likumdevējs šo priekšlikumu noraidījis.

Apstrīdētais regulējums ietekmēsot tos kredīta devējus, kuri piedāvā kreditēšanas pakalpojumus ar salīdzinoši augstām procentu likmēm, īsiem atmaksas termiņiem un pieprasa kredīta atmaksu vienā maksājumā. Iespējams, ka apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā šāda veida aizdevumi turpmāk vairs netiks piedāvāti, jo tie kļūšot ekonomiski neizdevīgi. To vietā tikšot piedāvāti aizdevumi ar garāku atmaksas termiņu un par lielāku summu. Tas, vai komersanti būs spiesti pārtraukt savu darbību, esot atkarīgs no katra kredīta devēja spējām pielāgoties tirgus izmaiņām un peļņas iespējām.

7. Pieaicinātā persona – Patērētāju tiesību aizsardzības centrs – norāda, ka apstrīdētā regulējuma ietekme uz kredītēšanas nozari vērtējama līdzīgi tai ietekmei, ko radīja ar 2015. gada 28. maija likumu „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” noteiktie ierobežojumi kredīta kopējām izmaksām dienā. Arī tad ierobežojumu noteikšana esot izraisījusi kredīta devēju bažas par komercdarbības nerentabilitāti un iespējamu darbības izbeigšanu, taču tā neesot noticis. Turklāt esot prognozējams, ka, samazinoties īstermiņa aizdevumu piedāvājumam, samazināsies arī to personu skaits, kuras varētu attiecīgās saistības uzņemt neapdomīgi.

7.1. Patērētāju tiesību aizsardzības likumā esot noteikts, tieši kādi maksājumi veido kredīta kopējās izmaksas patērētājam. Tās esot visas izmaksas, tajā skaitā procenti, komisijas nauda, nodevas un jebkādi citi maksājumi, kas patērētājam jāveic saistībā ar kredītēšanas līgumu un kas ir kredīta devējam zināmi (izņemot zvērināta notāra izmaksas). Kredīta kopējās izmaksās ietilpstot arī izmaksas par papildu pakalpojumiem saistībā ar kredītēšanas līgumu, tajā skaitā apdrošināšanas prēmijas, ja papildu pakalpojumu līguma noslēgšana ir obligāts priekšnoteikums kredīta saņemšanai vai saņemšanai ar piedāvātajiem noteikumiem un nosacījumiem.

Apstrīdētais regulējums ierobežojot kredīta kopējās izmaksas dienā. Tomēr normatīvajos aktos neesot noteikts, kā aprēķināt kredīta kopējās izmaksas dienā. Tā kā kredīta kopējās izmaksas tiekot rēķinātas un norādītas līgumos visam kredītēšanas līguma termiņam, aprēķinot kredīta izmaksas dienā, matemātiski visam kredītēšanas līguma termiņam noteikto izmaksu rādītājs būtu jādala ar šajā termiņā ietilpstošo dienu skaitu. Šādu aprēķinu esot viegli veikt, ja aizdevums tiek atmaksāts vienā maksājumā. Savukārt gadījumos, kad kredīta atmaksa netiek veikta vienā maksājumā, neesot iespējams izdarīt korektu aprēķinu, lai pārliecinātos par to, ka apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums tiek ievērots. Turklāt apstrīdētais regulējums radot tādu situāciju, ka kredīta dārdzību ietekmē kredītēšanas līguma termiņš. Proti, īstermiņa kredītiem pieļaujamā maksimālā gada procentu likme esot zemāka nekā ilgtermiņa kredītiem. Tādējādi apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums nenodrošinot līdzvērtīgu izmaksu ierobežošanu visiem kredītēšanas līguma veidiem. Turklāt tas neesot ekonomiski pamatots, jo īstermiņa kredītu izmaksas vienmēr būšot lielākas.

Jau pēc apstrīdētā regulējuma pieņemšanas Patērētāju tiesību aizsardzības centrs norādījis likumdevējam uz nepilnībām šā regulējuma piemērošanā, aicinājis izdarīt grozījumus likumā un kredīta kopējo izmaksu ierobežošanai izmantot gada procentu likmi, kam normatīvajos aktos ir noteikta skaidra aprēķināšanas kārtība

un kas visprecīzāk atspoguļo kredīta dārdzību. Tomēr likumdevējs šo priekšlikumu noraidījis.

7.2. Apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā, visticamāk, nelielas aizdevuma summas uz laiku līdz 30 dienām kredīta devējiem vairs nebūšot izdevīgi izsniegt. Pastāvot risks, ka tādā gadījumā tie kredīta devēji, kuri joprojām piedāvās īstermiņa patērētāju kreditēšanas pakalpojumus, varētu veikt pasākumus kredīta izsniegšanas izmaksu samazināšanai, proti, minimizēt procesu, kurā tiek izvērtētas patērētāju spējas kredītu atmaksāt, un šā procesa kvalitāti, kā arī ieguldīt salīdzinoši mazākus resursus kvalitatīvas iekšējās kontroles sistēmas ieviešanā un klientu izpētē. Vairāki kredīta devēji varētu savu darbību pārtraukt, pat ja tie pārorientētos tikai uz ilgtermiņa kredītu piedāvāšanu. Tas, iespējams, varot ietekmēt konkurenci tirgū.

Patēriņa kredītu pieejamībai esot būtiska nozīme visas tautsaimniecības attīstībā. Ieviešot nebanku kredīta devēju licencēšanu, esot ieviests arī kritērijs atbildīgas patērētāju maksātspējas izvērtēšanai, un tas esot svarīgākais atbildīgas aizdošanas kritērijs. Kredīta kopējās izmaksas patērētājam varot tikt ierobežotas, tomēr attiecīgie ierobežojumi nedrīkstot apdraudēt konkrēta kreditēšanas pakalpojuma būtību. Piemēram, īstermiņa kredīta izsniegšana esot tāds kreditēšanas pakalpojums, kuram raksturīgas lielas izmaksas un īsi termiņi, tādējādi šis kredīta veids tiekot klasificēts kā augstu izmaksu īstermiņa kredīts, piekļuve kuram ir ātra un vienkārša. Vajagot ņemt vērā, ka no finanšu pratības viedokļa attiecībā uz šādiem kredītiem vismazāk aizsargāti ir patērētāji ar zemiem, neregulāriem ienākumiem vai negatīvu kredītvēsturi.

8. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētais regulējums neierobežo Pieteikumu iesniedzējām Satversmes 1. un 105. pantā noteiktās pamattiesības.

8.1. Pieteikumu iesniedzēju iegūtās tiesības veikt noteikta veida komercdarbību ietilpstot Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā. Tomēr apstrīdētais regulējums pēc būtības neliedzot tām arī turpmāk veikt patērētāju kreditēšanu uz licences pamata. Par to liecinot apstāklis, ka pēc apstrīdētā regulējuma pieņemšanas Pieteikumu iesniedzējas joprojām turpina piedāvāt savus pakalpojumus patērētājiem. Apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā, visticamāk, samazināšoties Pieteikumu iesniedzēju peļņa, taču tiesības uz peļņu Satversmes 105. pants neaizsargājot.

8.2. Pieņemot, ka apstrīdētais regulējums ierobežo Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu, tiesībsargs tomēr piekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajam,

ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs ar leģitīmo mērķi. Likumdevējs esot uzklaušījis un vērtējis nozares pārstāvju priekšlikumus vairākās Saeimas atbildīgās komisijas sēdēs. Salīdzinājumā ar iepriekš spēkā bijušo regulējumu apstrīdētais regulējums būtiski samazinot kredīta kopējās izmaksas patērētājam un tādējādi novēršot nesamērīgi lielu maksu par kredītu. Šādu īstermiņa aizdevumu piešķiršana personām ar zemiem ienākumiem un jauniem cilvēkiem neesot atbalstāma. Jau iepriekš likumdevējs esot veicis dažādus patērētāju aizsardzības pasākumus, tomēr tie neesot bijuši pietiekami. Proti, īstermiņa aizdevumu apjoms tikai pieaudzis, un tāpat pieaudzis arī to aizdevumu apmērs, kuru atmaksas termiņš pagarināts trīs un vairākas reizes. Labums, ko sabiedrība iegūst no apstrīdētā regulējuma, esot lielāks nekā kredītu devējām nodarītais kaitējums.

Apstrīdētā regulējuma saturs Pieteikumu iesniedzējām esot bijis zināms kopš 2018. gada jūnija, un tādējādi to tiesiskā paļāvība esot pietiekami aizsargāta.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Banka – norāda, ka piekrīt Saeimas atbildes rakstā ietvertajiem argumentiem par to, ka apstrīdētais regulējums ir pieņemts pienācīgā kārtībā.

Latvijas Banka esot piedalījusies Darba grupā, kas izveidota saistībā ar ierosinātajiem grozījumiem patērētāju kreditēšanu regulējošos normatīvajos aktos. Ar Darba grupas sagatavotajiem materiāliem esot iepazīstināta Saeimas atbildīgā komisija. Turklāt apstrīdētā regulējuma izstrādes laikā Latvijas Banka esot arī publiski paudusi savu viedokli un informējusi sabiedrību, argumentējot to, kādēļ nepieciešams samazināt patēriņa kredīta kopējās izmaksas.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, izšķīries par būtiskāku kredīta kopējo izmaksu ierobežojumu, nekā rekomendējusi Latvijas Banka, tomēr šā regulējuma pieņemšanas gaitā esot vērtēti arī alternatīvi līdzekļi. Neesot paredzams, ka apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā kredītresursu pieejamība tautsaimniecībā būtiski pasliktināsies, toties varot prognozēt, ka apstrīdētais regulējums sekmēs atbildīgāku kreditēšanu.

10. Pieaicinātā persona – biedrība „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija” – pievienojas Pieteikumu iesniedzēju viedoklim, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Īstermiņa aizdevums pēc savas būtības ne ar ko neesot sliktāks vai labāks par ilgtermiņa aizdevumu vai citiem aizdevuma veidiem un finanšu produktiem. Tie esot atšķirīgi produkti, kas atbilstot atšķirīgām patērētāju vajadzībām. Tādēļ sava

rakstura dēļ tie esot saistīti ar dažādām izmaksām un riskiem, ar ko jāreķinās gan kredīta devējam, gan patērētājam. Dažādi pētījumi un fakti norādot uz to, ka īstermiņa aizdevumi ir nepieciešami un to nepieejamība var nodarīt lielāku kaitējumu patērētājiem nekā to pieejamība. Likumdevējam esot jāgādā par tāda normatīvā regulējuma pieņemšanu, kas nodrošinātu ne vien to, ka patērētāji ir pēc iespējas pasargāti no ļaunprātīgas kredīta devēju rīcības un citiem riskiem, bet arī to, ka īstermiņa aizdevumu tirgus spēj pastāvēt un tādējādi šis patērētājiem nepieciešamais pakalpojums ir pieejams.

Pēc apstrīdētā regulējuma pieņemšanas daudzi kredīta devēji savus produktus mainot, palielinot gan aizdevuma summas, gan arī aizdevuma termiņus. Tādēļ patērētāji, kuriem nepieciešami līdzekļi īstermiņa vajadzību apmierināšanai, esot spiesti aizņemties lielākas naudas summas, nekā nepieciešams, vai uz ilgākiem termiņiem, nekā nepieciešams, un tādējādi kredīta devējiem maksā vairāk nekā pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas. Pēc tā spēkā stāšanās daži kredīta devēji savu darbību esot pārtraukuši vai plānojuši pārtraukt.

Lai gan apstrīdētais regulējums esot pietiekami skaidrs un saprotams nozares profesionāļiem un Patērētāju tiesību aizsardzības centram, tomēr neesot pārliecības par to, ka likumdevējam pašam ir skaidrs, ko tieši tas paredzējis. Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gaitā ticis skaidrots, ka saskaņā ar to neviena aizdevuma procentu likme nebūs lielāka par 25 procentiem gadā. Tomēr gada procentu likme netiekot aprēķināta, sareizinot gada dienas ar apstrīdētajā regulējumā noteikto procentu likmi 0,07. Tā tiekot aprēķināta saskaņā ar Ministru kabineta 2016. gada 25. oktobra noteikumos Nr. 691 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanu” noteikto formulu. Tādējādi gada procentu likmes aprēķins esot atkarīgs no vairākiem elementiem, tostarp aizdevuma termiņa un aizdevuma summas. Aprēķini pierādot, ka aizdevumiem uz īsākiem termiņiem gada procentu likme ir augstāka nekā aizdevumiem uz garākiem termiņiem. Tāpat aizdevumiem, kuru summa ir lielāka, gada procentu likme esot zemāka nekā mazākiem aizdevumiem, pat ja aizdevumu atmaksas termiņi ir vienādi. Tomēr tas neesot loģiski, jo īstermiņa aizdevumi objektīvi kredīta devējam izmaksājot vairāk. Lai turpmāk varētu segt tiešās ar aizdevumu izskatīšanu saistītās izmaksas, kredīta devēji esot spiesti piedāvāt patērētājiem aizdevuma produktus uz ilgākiem termiņiem un par lielākām summām, kuri patērētājiem ir dārgāki un tātad neizdevīgāki.

Likumdevējs, nosakot apstrīdētā regulējuma izstrādes mērķus, esot balstījies uz nepatiesiem datiem un apgalvojumiem. Apstrīdētajā regulējumā ietvertie 0,07 procenti esot bez aprēķiniem, pamatojuma un analīzes radies skaitlis. Neesot

vērtēta apstrīdētā regulējuma pamatotība, tā piemērošanas iespējamās sekas un ietekme uz kredīta devējiem, patērētājiem un tautsaimniecību kopumā. Neesot analizētas arī izmaiņas, kas notikušas tirgū pēc iepriekšējiem grozījumiem Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, ar kuriem tika ierobežotas kredīta kopējās izmaksas patērētājam. Pretēji tam, ko apgalvo likumdevējs, pēc 2016. gada 1. janvāra uz termiņu līdz 30 dienām izsniegto distances patēriņa aizdevumu skaits esot strauji samazinājies. Tāpat neesot ņemtas vērā kompetento institūciju un lietpratēju paustās šaubas par apstrīdētā regulējuma kvalitāti. Tādējādi, apstrīdēto regulējumu pieņemot, likumdevējs varbūt esot ievērojis formālos tā pieņemšanas noteikumus, taču labas likumdošanas princips esot pārkāpts.

11. Pieaicinātā persona – biedrība „Latvijas kredītņēmēju asociācija” – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 105. pantam. Tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot samērīgs, un neesot pārkāpts arī tiesiskās palāvēības princips. Turklāt Satversmes 105. pants neaizsargājot personas iespēju gūt peļņu, jo šāda abstrakta iespējamība neesot īpašuma tiesību objekts.

Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gaitā biedrība „Latvijas kredītņēmēju asociācija” esot to atbalstījusi. Nesamērīgas kredītu kopējās izmaksas esot novedušas pie tā, ka vairāki tūkstoši kredītaņēmēju nespēj laikā atmaksāt aizdevumu. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums liegšot kredīta devējiem izmantot īpašumu pretēji sabiedrības interesēm.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante Mg. iur. Zanda Dāvida – norāda, ka Eiropas Savienības tiesībās īpaši uzsvērtā nepieciešamība nodrošināt augstā līmenī patērētāju tiesību aizsardzību. Minētā nepieciešamība esot saistīta ar šīs jomas sensitīvo dabu, sabiedrisko nozīmīgumu un kredītaņēmēju nepietiekamo aizsardzību brīvā tirgus regulējuma apstākļos.

Sabiedrības globalizācijas un digitalizācijas, kā arī informācijas un dažādu pakalpojumu veidu pārpilnības apstākļos patērētāju tiesību aizsardzības nozīme tikai pieaugot. Ja patērētāju tiesību aizsardzība nav pietiekama un efektīva, varot ne vien tikt apdraudētas vēsturiski klasiskās patērētāju tiesības, bet arī būtiski negatīvi ietekmēta valsts drošība, sabiedrības sociālās un ekonomiskās vērtības. Eiropas Savienības normatīvie akti nenosakot speciālas prasības attiecībā uz īstermiņa aizdevumiem patērētājam. Tādējādi dalībvalstīm esot rīcības brīvība, izvērtējot sabiedrības un tirgotāju vajadzības, valsts sociālo un ekonomisko

situāciju, tradīcijas, vēsturi, kā arī patērētāja portretu un paredzamo rīcību, pieņemot atbilstošāko regulējumu.

Esot jāņem vērā, ka patērētājs salīdzinājumā ar tirgotāju atrodas nelabvēlīgā situācijā, īpaši informācijas ziņā, un tāpēc jāuzskata, ka patērētājs ir ekonomiski vājāks un juridiski mazāk pieredzējis nekā tirgotājs. Tomēr šo nevienlīdzību varot mazināt likumdevējs ar savu iejaukšanos. Turklāt mūsdienu modernās „kredītu sabiedrības” ietvaros aktuāls esot kļuvis jautājums par nabadzību un nepieciešamību īpaši aizsargāt patērētājus ar nelieliem ienākumiem.

Likumdevēja argumentēta izšķiršanās par konkrētu patērētāja tiesību aizsardzības veidu esot politisks lēmums, kas ne vienmēr sakrīt ar iesaistīto personu izpratni par atbilstošāko risinājumu. Patērētāju tiesību aizsardzības regulējuma izstrādes procesā esot svarīgi veikt empīriskus un ekonomiskus pētījumus. Tomēr esot jāņem vērā, ka šādi pētījumi ir dārgi un to izstrāde prasa daudz laika. Gadījumos, kad ir šaubas par aizsargājamo vērtību balansa viduspunktu vai apstākļi spiež likumdevēju ātri atrisināt problēmsituāciju, prioritāras esot patērētāju intereses. Turklāt pieņemtajam regulējumam nevajadzētu veicināt „kredītu sabiedrības” attīstību. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs šos principus esot ievērojis, un šis regulējums atbilstot Satversmes 1. un 105. pantam.

13. Pieaicinātā persona – Banku augstskolas asociētais profesors Dr. iur. Jānis Grasis – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Apstrīdētais regulējums neparedzot Pieteikumu iesniedzējām izsniegtās licences anulēšanu vai darbības apturēšanu. Tas vienīgi nosakot ierobežojumus konkrēta kredītešanas pakalpojuma kopējām izmaksām, ko sedz patērētājs. Līdz ar to apstrīdētais regulējums neliedzot Pieteikumu iesniedzējām veikt komercdarbību uz tām izsniegtās licences pamata.

Izvērtējot apstrīdētā regulējuma satversmību, esot jāņem vērā tas, ka Latvijas iedzīvotāju uzkrājumi ir ļoti mazi, proti, aptuveni divām trešdaļām sabiedrības locekļu uzkrājumi nav pietiekami, lai viņu finansiālo situāciju varētu uzskatīt par stabilu. Tāpat, pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem par nedeklarētajām jeb „aploksņu algām”, tādas 2018. gadā esot saņēmuši aptuveni 19 procenti strādājošo. Cilvēkiem, kuri saņem algu regulāri un legāli, īstermiņa aizdevumi faktiski neesot vajadzīgi, jo nepieciešamības gadījumā viņi varot izmantot komercbanku piedāvātos produktus. Turklāt arī finanšu pratības līmenis Latvijā esot ļoti zems.

Likumdevēja mērķis, pieņemot apstrīdēto regulējumu, bijis aizsargāt patērētājus, kuru ienākumi ir mazi un arī finanšu pratība nav sevišķi augsta. Labums, ko sabiedrība iegūst no tā, esot lielāks nekā kredītu devējām nodarītais kaitējums. Apstrīdētais regulējums esot pieņemts Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot pietiekami skaidrs. Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gaitā esot uzklusīta biedrība „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija”, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Latvijas Komerbanku asociācija, kā arī citas ieinteresētās personas. Tas, ka šo personu viedoklis netika ņemts vērā, nevarot būt pamats apstrīdētā regulējuma atzīšanai par neatbilstošu Satversmei.

Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs esot paredzējis arī pietiekami ilgu pārejas periodu, lai Pieteikumu iesniedzējas un citi kredīta devēji varētu pienācīgi plānot savu darbību atbilstoši jaunajam regulējumam. Atsevišķu kredīta devēju tiesības uz rentablu un ātru peļņu nesošu biznesu, kura labad nāktos upurēties finansiālās grūtībās nonākušiem cilvēkiem, nedrīkstot būt svarīgākas par valsts pienākumu aizsargāt patērētājus un veidot ilgtspējīgu kreditēšanas vidi. Neesot pamata uzskatīt, ka apstrīdētā regulējuma piemērošana radīs kādas būtiskas negatīvas sekas tautsaimniecībai kopumā.

14. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedras docents Dr. iur. Vadims Mantrovs – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Esot svarīgi patērētāju kreditēšanas pakalpojumu jomā sevišķi augstā līmenī nodrošināt patērētāju tiesību aizsardzību. Arī Latvijā, cenšoties pēc iespējas vairāk aizsargāt patērētāju un viņa mantiskās intereses, likumdevējs pēdējos gados esot konsekventi pastiprinājis kreditēšanas pakalpojuma sniegšanai izvirzāmās prasības. Apstrīdētais regulējums esot viens no patērētāju tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Atšķirībā no iepriekš spēkā bijušā regulējuma tas vairs neparedzot diferencētu ierobežojumu kredīta kopējām izmaksām patērētājam atkarībā no aizdevuma termiņa, bet gan nosakot vienotu ierobežojumu. Turklāt ar apstrīdēto regulējumu tiek ievērojami samazināts maksimālais dienas procentu apmērs kredīta kopējām izmaksām patērētājam. Šāds ierobežojums esot saistīts ar nelabvēlīgo situāciju patērētāju kreditēšanas līgumu izpildē un augstajiem kredītu procentiem. Turklāt esot jāņem vērā, ka ar apstrīdētā regulējuma pieņemšanu likumdevējs nav vispār liedzis pieeju patērētāju kreditēšanas pakalpojumiem, bet

gan noteicis ierobežojumus kredīta kopējām izmaksām dienā, kuras jāsedz patērētājam. Tas neliedzot Pieteikumu iesniedzējām un citiem kredīta devējiem veikt komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā.

Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs neesot paredzējis nedz lielāko, nedz arī mazāko ierobežojumu kredīta kopējām izmaksām dienā salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm. Lai gan likumprojekta anotācijā nav norādīti kritēriji, pēc kuriem likumdevējs vadījies, izvēloties konkrētu procentu apmēru, tas vien nevarot būt pamats apstrīdētā regulējuma atzīšanai par neatbilstošu Satversmei. Latvija tāpat kā jebkura cita Eiropas valsts varot izvēlēties tai atbilstošāko modeli kredīta kopējo izmaksu ierobežošanai, lai tādējādi nodrošinātu patērētāju tiesību aizsardzību sevišķi augstā līmenī. Apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums esot pamatots arī no kapitāla atpelnīšanas viedokļa. Tiesiskās palāvības princips negarantējot Pieteikumu iesniedzējām to, ka likumdevējs, ievērojot sevišķi spēcīgas patērētāja aizsardzības nepieciešamību, nesamazinās procentu apmēru kredīta kopējām izmaksām dienā.

Secinājumu daļa

15. Ar apstrīdēto regulējumu Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.³ daļa ir izteikta jaunā redakcijā, paredzot, ka par šā likuma 8. panta 2.² daļā minētajām prasībām neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras pārsniedz 0,07 procentus dienā no kredīta summas. Kredīta kopējo izmaksu ierobežojumu patērētājam nepiemēro tādiem patērētāju kreditēšanas līgumiem, kurus noslēdzot kredīta devēja glabāšanā kā nodrošinājums nododama kāda lieta un saskaņā ar kuriem patērētāja atbildība ir ierobežota tikai ar iekļāto lietu. Grozījumu Patērētāju tiesību aizsardzības likumā 3. pants paredz, ka apstrīdētais regulējums stājas spēkā 2019. gada 1. jūlijā.

Izskatāmā lieta tika ierosināta pirms apstrīdētā regulējuma spēkā stāšanās. Lietas izskatīšanas laikā tas ir stājies spēkā.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.³ daļas (turpmāk – apstrīdētā norma) satversmību.

16. Pieteikumu iesniedzējas lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam, jo uzskata, ka tā ierobežo viņu tiesības uz īpašumu un pārkāpj arī tiesiskās palāvības principu.

Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir

jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-35-03 8. punktu*).

16.1. Satversmes 105. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Gadījumos, kad tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība visam Satversmes 105. pantam, bet apstrīdētā norma neparedz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, izvērtējama vienīgi šīs normas atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 18. punktu un 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15.1. punktu*).

Tā kā izskatāmā lieta neattiecas uz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, apstrīdētā norma vērtējama Satversmes 105. panta pirmā, otrā un trešā teikuma tvērumā.

16.2. Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskās paļāvības princips, kas aizsargā vienīgi tādas tiesības, uz kuru īstenošanu personai varēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība, kas ir minētā vispārējā tiesību principa kodols. Savukārt valstij ir pienākums savā darbībā šo principu ievērot.

Tiesiskās paļāvības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonsekventu valsts rīcību. Šā principa pamatā ir tas, ka indivīds var paļauties, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvētā uzticēšanās. Tiesiskās paļāvības principa kā viena no vispārējiem tiesību principiem pastāvēšana ir saistīta ne tikai ar uzticēšanos valsts varai, bet arī ar tiesību normu adresātu rīcības brīvības īstenošanas iespējām. Tiesiskās paļāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t. i., persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un īstenotas. Tomēr tiesiskās paļāvības princips neizslēdz to, ka indivīda reiz iegūtās tiesības var tikt grozītas tiesiskā veidā. Proti, šis princips nedod pamatu paļauties, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies. Būtiski ir arī tas, ka šādā gadījumā likumdevējs nosaka „saudzējošu” pārejas periodu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

Izskatāmajā lietā tiesiskās palāvības princips ir cieši saistīts ar iespējamo tiesību uz īpašumu ierobežojumu. Proti, Pieteikumu iesniedzējas esot palāvušās uz to, ka likumdevējs ir paredzējis konkrētus noteikumus komercdarbībai – patērētāju kreditēšanai – un tās, ievērojot šos noteikumus, varēs šo darbību veikt. Tādējādi, pārbaudot iespējamo personas tiesību uz īpašumu ierobežojumu, jāņem vērā arī tiesiskās palāvības princips.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstība tiesiskās palāvības principam vērtējama kopsakarā ar iespējamo tiesību uz īpašumu ierobežojumu.

17. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma dēļ tās vairs nevarēšot izsniegt neliela apmēra kredītus uz laiku līdz 30 dienām un tādējādi tā liedzot Pieteikumu iesniedzējām veikt komercdarbību uz licences pamata.

Savukārt Saeima un vairākas lietā pieaicinātās personas, tostarp tiesībsargs un J. Grasis, uzskata, ka apstrīdētā norma neliedz Pieteikumu iesniedzējām arī turpmāk veikt patērētāju kreditēšanu uz licences pamata. Proti, tā neparedzot jau izsniegto licenču anulēšanu vai darbības apturēšanu, bet nosakot vienīgi ierobežojumus kredīta kopējām izmaksām. Izsniegtās speciālās licences ļaujot Pieteikumu iesniedzējām arī turpmāk izsniegt patērētājiem neliela apmēra aizdevumus. Savukārt iespējams abstrakts Pieteikumu iesniedzēju peļņas samazinājums neesot uzskatāms par tiesību uz īpašumu ierobežojumu.

Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu un tiesiskās palāvības principam, visupirms nepieciešams noskaidrot, vai šī norma attiecīgās tiesības ierobežo.

17.1. Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (sk. *Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.1. punktu* un *2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 9.1. punktu*). Tas sevī ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu (sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 11. punktu* un *2008. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-05-03 7. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst arī personas tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā*

Nr. 2009-100-03 8.2. punktu un 2014. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-21-03 10.1. punktu).

No lietas materiāliem izriet, ka saskaņā ar Ministru kabineta 2011. gada 29. marta noteikumiem Nr. 245 „Noteikumi par speciālo atļauju (licenci) patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniegšanai” (turpmāk – Noteikumi Nr. 245) Pieteikumu iesniedzējām uz nenoteiktu laiku ir izsniegtas speciālās atļaujas (licences) patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniegšanai (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 40.–44. lp., Datubāze. Kapitālsabiedrības, kuras saņēmušas speciālo atļauju (licenci) patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniegšanai. Pieejama: www.ptac.gov.lv*).

Tādējādi Pieteikumu iesniedzēju uz licences pamata iegūtās tiesības veikt noteikta veida komercdarbību ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā.

17.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka iejaukšanās komercdarbībā, kas tiek veikta uz licences pamata, var tikt uzskatīta par tiesību uz īpašumu ierobežojumu. Tādā gadījumā ierobežojumam būtu jāizpaužas kā konkrētai negatīvai ietekmei, kas radusies apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 10.2. punktu*).

Satversmes 105. pants ir konkretizējams un piemērojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pantu (sk., *piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 10. punktu un 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 9.1. punktu*). Tādējādi attiecībā uz Satversmes 105. panta saturu Satversmes tiesa ņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru Konvencijas Pirmā protokola 1. panta piemērošanā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka pat tad, ja personai izsniegtā licence nav atsaukta, bet personas komercdarbība tiek traucēta tādējādi, ka pēc būtības tiek atņemta tai izsniegtās licences jēga, Konvencijas Pirmā protokola 1. pants ir piemērojams (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā „Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy”, pieteikums Nr. 38433/09, 177.–178. punktu un 2018. gada 8. novembra sprieduma lietā „O’Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd v. Ireland”, pieteikums Nr. 44460/16, 88. punktu*). Turklāt, lai konstatētu, vai konkrētajā gadījumā tiesības uz īpašumu ir ierobežotas, nozīme var būt tiesiskās palāvības principam (sk., *piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. gada 20. novembra sprieduma lietā „Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium”, pieteikums Nr. 17849/91, 31. punktu*).

Tātad, lai pārliecinātos par ierobežojuma esību, Satversmes tiesai visupirms nepieciešams noskaidrot, vai apstrīdētā norma traucē Pieteikumu iesniedzējām veikt komercdarbību uz licences pamata. Pēc tam Satversmes tiesai, vērtējot ierobežojuma samērīgumu, ir jānoskaidro, vai ar apstrīdētajā normā ietvertu ierobežojumu kredīta devēju komercdarbība tiek traucēta tādējādi, ka pēc būtības tiek atņemta tām izsniegto licenču jēga.

17.3. Saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 1. panta 9. punktu kredīta kopējās izmaksas patērētājam ir visas izmaksas, tajā skaitā procenti, komisijas nauda, nodevas un jebkādi citi maksājumi, kas patērētājam jāmaksā saistībā ar kreditēšanas līgumu un kas ir kredīta devējam zināmi (izņemot zvērīnāta notāra izmaksas). Tātad kredīta kopējās izmaksas ir visi tie maksājumi, kurus kredīta devējs var pieprasīt no patērētāja saistībā ar kredītlīgumu.

Līdz 2016. gada 1. janvārim, kad stājās spēkā 2015. gada 28. maija likums „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā”, ierobežojumi kredīta kopējām izmaksām patērētājam nebija noteikti. Ar minētajiem grozījumiem likumdevējs paredzēja, ka par nesamērīgām un godīgai darījumu praksei neatbilstošām uzskatāmas tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kas pārsniedz 0,55 procentus dienā no kredīta summas no pirmās līdz septītajai kredīta izmantošanas dienai (ieskaitot), 0,25 procentus dienā no kredīta summas no astotās līdz četrpadsmitajai kredīta izmantošanas dienai (ieskaitot) un 0,2 procentus dienā no kredīta summas, sākot ar piecpadsmito kredīta izmantošanas dienu. Savukārt līgumos, kuros paredzēts, ka kredīts atmaksājams pēc pieprasījuma vai kuros noteiktais kredīta izmantošanas termiņš pārsniedz 30 dienas, par neatbilstošām uzskatīja kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras pārsniedza 0,25 procentus dienā no kredīta summas. Plānojot savu komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā, Pieteikumu iesniedzējas rēķinājušās ar to, ka, nosakot kredīta kopējās izmaksas patērētājam, tām ir jāpiemēro minētie ierobežojumi.

Ar apstrīdēto normu likumdevējs ir paredzējis vienotu ierobežojumu kredīta kopējām izmaksām patērētājam neatkarīgi no kredīta līguma termiņa, nosakot, ka par nesamērīgām un godīgai darījumu praksei neatbilstošām uzskatāmas tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kas pārsniedz 0,07 procentus dienā no kredīta summas. Tātad salīdzinājumā ar iepriekš spēkā bijušo regulējumu likumdevējs ir samazinājis maksimāli pieļaujamo apmēru tiem maksājumiem, kurus kredīta devējs var pieprasīt no patērētāja saistībā ar kreditēšanas līgumu.

Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka ar apstrīdēto normu pieļaujamās kredīta kopējās izmaksas patērētājam esot ievērojami samazinātas un tādējādi apdraudot Pieteikumu iesniedzēju spēju turpmāk sniegt patērētāju kreditēšanas pakalpojumus

Pieteikumu iesniedzējas ir norādījušas, ka, samazinot pieļaujamās kredīta kopējās izmaksas patērētājam, tiek traucēta to komercdarbība, kas tiek veikta uz licences pamata. Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma ierobežo Pieteikumu iesniedzēju tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata, jo paredz kredīta devējiem nelabvēlīgākus nosacījumus nekā iepriekš, ar kuriem Pieteikumu iesniedzējām turpmāk jāreķinās, plānojot savu komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā.

18. Noskaidrojot, vai tiesību uz īpašumu ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai jāvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 22. punktu*).

19. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 14. punktu*).

22

lasījumos. Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar Saeimā 2018. gada 4. oktobrī pieņemto likumu „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā”, kas 2018. gada 16. oktobrī izsludināts oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”, Nr. 2018/204.6.

19.1. Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka apstrīdētās normas pieņemšanas process varbūt atbilst normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām, tomēr likumdevējs neesot ievērojis labas likumdošanas principu. Proti, pirms apstrīdētās normas pieņemšanas likumdevēja rīcībā neesot bijis pienācīgas analīzes un pamatojuma attiecībā uz izraudzīto procentu likmi, kā arī tās ietekmi uz tirgus dalībniekiem un patērētājiem. Tāpat apstrīdētās normas pieņemšanas procesā neesot ņemts vērā dažu nozares pārstāvju viedoklis par iespējamo tās neatbilstību Satversmes 105. pantam, kā arī neesot vērtētas iespējamās alternatīvas. Likumprojekta Nr. 1305/Lp12 anotācija neatbilstot Saeimas kārtības ruļļa 85. pantam. Proti, tajā neesot ietverts pamatojums tam, kādēļ likums ir vajadzīgs un kā tas var ietekmēt sabiedrības un tautsaimniecības attīstību, valsts budžetu un spēkā esošo tiesību normu sistēmu. Apstrīdētās normas kvalitāti esot ietekmējusi arī steiga, kādā tā tikusi pieņemta. Turklāt likumdevējs neesot apsvēris, vai par grozījumiem Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, kuri ietvēra apstrīdēto normu, nebija saskaņā ar Eiropas Savienības tiesību aktiem jāpaziņo Eiropas Komisijai.

19.1.1. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdošanas procesam ne vien jāatbilst normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām, bet arī jāveicina personu uzticēšanās valstij un tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01 21.3. punktu*).

Atbilstoši labas likumdošanas principam likumdevējam jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, un jānosaka likumprojektā ietvertās un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas atbilstoši racionāla likumdevēja principam. Tāpat paredzētais tiesiskais regulējums, ja tas nepieciešams, ir pienācīgi jāpamato ar izskaidrojošiem pētījumiem. Likumdevējam arī jāapsver nozaru speciālistu izteiktās riska prognozes un jāveic savlaicīgi riska novērtēšanas pasākumi (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka Atbildīgās komisijas sēdēs, kurās tika apspriesta apstrīdētā norma, ir piedalījušies ministriju pārstāvji, Saeimas Juridiskā biroja pārstāvji, kā arī nozares pārstāvji. Atbildīgās komisijas sēžu protokoli un audioieraksti liecina, ka apstrīdētās normas pieņemšanas procesā vairākkārt tika uzklauti arī nozares pārstāvju iebildumi un ierosinājumi. Proti, savu viedokli par

iecerēto regulējumu vairākās Atbildīgās komisijas sēdēs pauda Ekonomikas ministrija, Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Komercbanku asociācija, Konkurences padome, Latvijas Banka, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, biedrība „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija” un citas institūcijas. Tāpat viedokli pauda arī deputāti, kas iesnieguši priekšlikumus par apstrīdētās normas redakciju (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 94.–158. lp.; 2. sēj. 1.–154. lp.; 3. sēj. 1.–21. lp.*).

Likumprojekts apspriests arī Darba grupā, kuras sagatavotais ziņojums „Priekšlikumi normatīvā regulējuma pilnveidošanai patērētāju kreditēšanas jomā” iesniegts Atbildīgajai komisijai. Tajā citstarp analizēts citu valstu regulējums, kas vērsts uz kredīta kopējo izmaksu patērētājam ierobežošanu, un secināts, ka Latvijā līdz apstrīdētās normas pieņemšanai noteiktās kredīta kopējās izmaksas patērētājam bija augstākās Baltijā un to maksimālās likmes samazināšana ir pamatota. Ziņojumā norādīti arī kritēriji, kas būtu jāņem vērā, nosakot attiecīgus ierobežojumus, kā arī likumdevēja uzmanība vērsta uz riskiem, ko var radīt pārmērīga likmes samazināšana (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 115.–127. lp.*).

Tādējādi Satversmes tiesa gūst apstiprinājumu tam, ka likumdevējs ir nodrošinājis ieinteresēto personu līdzdalību un viedokļu uzklauššanu likumprojekta Nr. 1305/Lp12 izskatīšanas procesā. Tas, ka likumdevējs nav ņēmis vērā visus paustos iebildumus un sniegtos priekšlikumus, nevar būt par pamatu tam, lai atzītu, ka labas likumdošanas princips nav ievērots (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 18.1. punktu*). Satversmes tiesa uzsver, ka labas likumdošanas princips negarantē konkrētu vienai personai vai personu grupai vēlamu rezultātu, tomēr tā ievērošana ikvienam dod pārliecību par to, ka attiecīgais jautājums ir demokrātiski apspriests, proti, dažādi viedokļi ir pausti un analizēti, un ka dažādu tiesību un likumīgo interešu sadursmes gadījumā labākais iespējamais līdzsvars ir meklēts, ievērojot Satversmē ietvertās vērtības un vispārējos tiesību principus (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.1. punktu*). Tādējādi attiecībā uz ieinteresēto personu līdzdalību un viedokļu uzklauššanu likumprojekta Nr. 1305/Lp12 izskatīšanas procesā labas likumdošanas princips nav pārkāpts.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka plaša priekšizpēte tiesību normas izstrādes un pieņemšanas laikā, citstarp konsultācijas ar zinātniekiem un nozares ekspertiem, var labvēlīgi ietekmēt tiesību normas kvalitāti (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 21. punktu*). Vērtējot pamatojumu apstrīdētās normas pieņemšanas nepieciešamībai, Satversmes tiesa secina:

apstrīdētās normas izstrādes process kopumā liecina par to, ka likumdevējs ir apzinājis konkrēto situāciju patērētāju kreditēšanas jomā un citu valstu praksi, kā arī vērtējis dažādas iespējas ierobežot kredīta kopējās izmaksas patērētājam. Tādējādi arī šajā aspektā labas likumdošanas princips ir ievērots.

19.1.2. Likumprojekta Nr. 1305/Lp12 anotācijā norādīts, kādēļ likums ir vajadzīgs, kāda var būt likuma ietekme uz sabiedrības un tautsaimniecības attīstību, valsts budžetu un spēkā esošo tiesību normu sistēmu, kādām Latvijas starptautiskajām saistībām likumprojekts atbilst, kādas konsultācijas notikušas, to sagatavojot, un kā tiks nodrošināta likuma izpilde (*sk. likumprojekta Nr. 1305/Lp12 anotāciju*).

Likumprojekta anotācija ir viens no avotiem, kas sniedz informāciju par tiesību akta nepieciešamību, piemērošanu un ietekmi uz dažādām jomām. Tai ir informatīva nozīme – tā iepazīstina ar likumprojekta iesniedzēja motivāciju. Anotācijā ietvertais pamatojums ļauj sabiedrībai gūt priekšstatu par tiem apsvērumiem, kas bijuši par pamatu tiesību normas pieņemšanai, un sekmē tādas pārliecības veidošanos sabiedrībā, ka tiesību normu pieņemšanas gaitā nepieciešamība ierobežot Satversmē garantētās pamattiesības ir rūpīgi izsvērtā. Pieteikumu iesniedzēju apsvērumi par anotācijas neatbilstību Saeimas kārtības ruļļa prasībām ir saistīti ar, viņuprāt, nepietiekamo pamatojumu apstrīdētās normas pieņemšanas nepieciešamībai. Tomēr anotācijā ietvertā pamatojuma detalizācijas apjoms pats par sevi nevar būt kritērijs labas likumdošanas principa pārkāpuma konstatācijai.

19.1.3. Pēc lietas nodošanas izskatīšanai sabiedrība ar ierobežotu atbildību „ONDO” iesniegusi Satversmes tiesai viedokli par lietas materiāliem, kurā papildus norāda, ka likumdevējs nav apsvēris, vai par attiecīgo likumprojektu, kas ietvēra apstrīdēto normu, nebija jāpaziņo Eiropas Komisijai atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 9. septembra direktīvas 2015/1535, ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko noteikumu un informācijas sabiedrības pakalpojumu noteikumu jomā (turpmāk – Direktīva) prasībām.

Direktīva uzliek valsts iestādēm pienākumu informēt Eiropas Komisiju par jebkuru tehnisko noteikumu projektu pieņemšanu par produktiem un informācijas sabiedrības pakalpojumiem, pirms šie noteikumi tiek iekļauti valsts tiesību aktos. Direktīvas mērķis ir nodrošināt to, ka dalībvalstis ir informētas par jebkuras citas dalībvalsts plānotajiem tehniskajiem noteikumiem (*sk. Direktīvas sesto apsvērumu*).

Saskaņā ar Direktīvas 1. panta „b” apakšpunktu Direktīvu piemēro tikai tādiem pakalpojumiem, ko parasti sniedz par atlīdzību no attāluma, ar

elektroniskiem līdzekļiem un pēc pakalpojumu saņēmēja individuāla pieprasījuma. Savukārt „tehniskie noteikumi” Direktīvas izpratnē ir noteikumi par pakalpojumiem, ietverot attiecīgus administratīvus noteikumus, kuru ievērošana ir obligāta, *de jure* vai *de facto*, tirdzniecības, pakalpojumu sniegšanas, pakalpojumu sniedzēja izveidošanas vai izmantošanas gadījumā kādā dalībvalstī vai lielā tās daļā, kā arī dalībvalstu normatīvie un administratīvie akti, izņemot Direktīvas 7. pantā minētos, kas aizliedz pakalpojumu sniegšanu vai izmantošanu vai arī aizliedz veikt uzņēmējdarbību kā pakalpojumu sniedzējam. No Direktīvas izriet, ka dalībvalstij ir pienākums informēt Eiropas Komisiju, ja konkrēts regulējums atbilstoši Direktīvā ietvertajiem kritērijiem ir atzīstams par „tehnisko noteikumu projektu”.

Latvija, tāpat kā Somija, Lietuva un Igaunija, pieņemot apstrīdētajai normai līdzīgu regulējumu, ar kuru noteikti ierobežojumi patērētāju kreditēšanas līguma izmaksām, par to nav informējusi Eiropas Komisiju (*sk.: Eiropas Savienības dalībvalstu paziņoto tehnisko noteikumu informācijas sistēmas datu bāze, Pieejama: ec.europa.eu*). Direktīvas 1. panta 4. punktā ir noteikts, ka tā neattiecas uz noteikumiem, kuri skar jautājumus, kas ietverti Eiropas Savienības tiesību aktos finanšu pakalpojumu jomā un uzskaitīti Direktīvas II pielikumā, turklāt norādīts, ka šis saraksts nav izsmeļošs. Tie ir, piemēram, kapitālieguldījumu pakalpojumi, apdrošināšanas un pārapdrošināšanas operācijas, banku pakalpojumi, darbības, kas saistītas ar pensiju fondiem, pakalpojumi, kas saistīti ar darījumiem nākotnē vai iespējām. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvā 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū norādīts, ka finanšu pakalpojums ir arī kreditēšana (*sk. šīs direktīvas 18. apsvērumu*).

19.1.4. Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus sakarā ar apstrīdētās normas izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

19.2. SIA „ExpressCredit” norāda, ka apstrīdētā norma nav pietiekami skaidri formulēta, jo neesot noteikta metodika, pēc kādas aprēķināmas kredīta kopējās izmaksas dienā. Likumdevējs neesot ņēmis vērā, ka pastāv vairāki kredīta atmaksas veidi. Tie ietekmējot kredīta kopējo izmaksu dienā aprēķināšanu. Tiem kredītiem, kuru atmaksai tiek izmantota anuitātes metode, korekti aprēķināt kredīta kopējās izmaksas dienā neesot iespējams. Arī Patērētāju tiesību aizsardzības centrs ir vērsis Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka normatīvajos aktos nav noteikts, kā aprēķināmas kredīta kopējās izmaksas dienā. Lai tās aprēķinātu, kredīta kopējās izmaksas, kas tiekot rēķinātas un norādītas līgumos visam kreditēšanas līguma

termiņam, būtu jādala ar kreditēšanas līguma termiņā ietilpstošo dienu skaitu. Tomēr šādā gadījumā rodotos tāda situācija, ka tiem kredītiem, kuri izsniegti uz īsāku termiņu, pieļaujamā maksimālā gada procentu likme ir zemāka nekā tiem, kuri izsniegti uz ilgāku laiku (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 81.–85. lp.*).

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka likumdevēja pieņemtajām tiesību normām ir jābūt paredzamām un skaidrām, kā arī pietiekami stabilām, lai persona varētu pieņemt ne tikai īstermiņa lēmumus, bet arī ilgtermiņā plānot savu nākotni (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-03-01 9.2. punktu*). Par būtisku kritēriju, kas apliecina to, ka tiesību norma ir formulēta skaidri, Satversmes tiesa ir atzinusi tās seku paredzamību, proti, normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personai skaidri paredzēt tās piemērošanas jomu un nozīmi. Vēl viens aspekts, kas jāņem vērā, izvērtējot, vai tiesību norma ir pietiekami skaidra, ir tas, cik lielas pūles un cik daudz laika tiesību normas adresātam jāvelta tam, lai viņš spētu apzināties savas no jaunā regulējuma izrietošās tiesības un pienākumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu un 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.3. punktu*).

19.2.1. Patērētāju tiesību aizsardzības likumā ir skaidrots gan tas, kas šā likuma izpratnē ir uzskatāms par patērētāja kreditēšanas līgumu, gan tas, kuras personas drīkst sniegt kreditēšanas pakalpojumu patērētājam, ir norādīts arī likuma mērķis un piemērošanas joma. Šā likuma 1. panta 9. punktā noteikts, tieši kādi maksājumi veido kredīta kopējās izmaksas patērētājam. No apstrīdētās normas skaidri izriet likumdevēja nolūks ierobežot kredīta kopējās izmaksas patērētājam līdz 0,07 procentiem dienā no kredīta summas. Tas attiecas uz visiem patērētāja kreditēšanas līgumiem, izņemot tādus, kurus noslēdzot kredīta devēja glabāšanā kā nodrošinājums nododama kāda lieta un saskaņā ar kuriem patērētāja atbildība ir ierobežota tikai ar ieķīlāto lietu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Saeima, īstenojot likumdošanas tiesības, bauda rīcības brīvību, ciktāl netiek pārkāpti vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu*). Tas attiecas arī uz jautājumiem, kas saistīti ar likumdošanas tehniku (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-02-01 9.4.2. punktu un 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 16.1. punktu*). Tā kā tiesību norma pēc savas juridiskās dabas ir abstrakts uzvedības priekšraksts, no Satversmē ietvertajām tiesību normas kvalitātes prasībām neizriet tas, ka ikvienai tiesību normai vajadzētu būt formulētai kā absolūti precīzai instrukcijai. Likumdevējs ir tiesīgs formulēt dažādas

detalizācijas pakāpes tiesību normas, veidojot gan vispārīgu, gan speciālu regulējumu.

Likumdevējs apstrīdētajā normā ir ietvēris vispārīgu principu, kas jāievēro, nosakot kredīta kopējās izmaksas patērētājam, un kas ir skaidrs tipiskos gadījumos. Tas, ka atsevišķos gadījumos, kad saistībā ar kredīta atmaksas veidu, aprēķinot kredīta kopējās izmaksas dienā, ir jāveic papildu darbības, pats par sevi nenozīmē, ka apstrīdētā norma būtu neskaidra.

19.2.2. No apstrīdētās normas nepārprotami izriet, ka kredīta kopējās izmaksas patērētājam nedrīkst pārsniegt 0,07 procentus dienā no kredīta summas. Vai kredīta kopējās izmaksas patērētājam atbilst šim maksimāli pieļaujamam apmēram, tas katrā konkrētajā gadījumā visupirms ir jāpārbauda kredīta devējam. Biedrība „Latvijas alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija” norāda, ka apstrīdētā norma un tās piemērošanas nianse nozares profesionāļiem ir pietiekami skaidras (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 93. lp.*).

Lai pareizi piemērotu apstrīdēto normu un aprēķinātu maksimāli pieļaujamās kredīta kopējās izmaksas patērētājam dienā, personai var būt nepieciešamas zināšanas finanšu jomā. Taču tiesību norma var būt pietiekami skaidra un paredzama arī tad, ja personai šīs normas tvēruma noskaidrošanai nepieciešama atbilstoša palīdzība (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu*). Tātad, ja persona pati nespēj noskaidrot apstrīdētajā normā ietvertā regulējuma saturu, tā var to noskaidrot ar attiecīgās jomas ekspertu un juristu palīdzību. Turklāt atbilstoši Ministru kabineta 2016. gada 25. oktobra noteikumu Nr. 691 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanu” 20. un 21. punktam patērētāju kreditēšanas joma pati par sevi paredz kredīta devēja pienākumu saprotamā un vienkāršā veidā izskaidrot patērētājam piedāvātā pakalpojuma būtību, lai tas spētu pieņemt uz patiesu un pilnīgu informāciju balstītu lēmumu par līguma slēgšanu.

19.2.3. Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas. Savukārt tas, ka, piemērojot apstrīdēto normu kredītiem, kas izsniegti uz ilgāku laiku, pieļaujamā maksimālā gada procentu likme ir augstāka nekā īstermiņa aizdevumiem, pats par sevi nenozīmē, ka apstrīdētā norma būtu neskaidra. Šis apstāklis ņemams vērā, izvērtējot to, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums atbilst Satversmei pēc būtības.

Ievērojot iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma ir pieņemta, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, un tās pieņemšanas process atbilst arī labas likumdošanas principam.

Tādējādi no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

20. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Ja ir noteikts tiesību ierobežojums, tad pienākums uzrādīt un pamatot šāda ierobežojuma leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma mērķis ir novērst tādu praksi, ka patērētājam, īpaši sociāli mazāk aizsargātai personai, kas nonākusi finansiālās grūtībās, izsniegtā aizdevuma izmaksas ir tik nesamērīgi augstas, ka varētu tikt uzskatītas par neatbilstošām godīgai komercpraksei vai pat pielīdzinātas augļošanai. Turklāt apstrīdētā norma netieši veicinot atbildīgu aizņemšanos, jo samazinot personas iespējas ātri un neapdomīgi uzņemties parādsaistības, kuras tā patiesībā nevar atļauties. Tātad pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot Satversmes 116. pantā noteiktā citu cilvēku – patērētāju – tiesību aizsardzība.

20.1. No likumprojekta Nr. 1305/Lp12 anotācijas izriet, ka apstrīdētā norma pieņemta tāpēc, ka iepriekš veiktie dažādie pasākumi, kuru mērķis bija ierobežot kredīta kopējās izmaksas patērētājam, tomēr nav bijuši pietiekami efektīvi. Proti, pēc Patērētāju tiesību aizsardzības centra datiem par 2017. gadu, atsevišķās kreditēšanas jomās (distances kredīti, hipotekārie kredīti) kavēto kredītu apjoms joprojām ir augsts (virs 20 procentiem no kredītu portfeļa) un ar katru gadu pieaug pagarināto distances kredītu skaits (2016. gadā – 61 procents, bet 2017. gadā – 64 procenti). Likumprojekta mērķis ir nodrošināt to, lai kredīta kopējās izmaksas patērētājam būtu samērīgas (*sk. likumprojekta Nr. 1305/Lp12 anotāciju*).

Izskatot likumprojektu Nr. 1290/Lp12 „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā”, kas vēlāk tika iekļauts likumprojektā Nr. 1305/Lp12, Atbildīgās komisijas 2018. gada 19. jūnija sēdē, Ekonomikas ministrijas pārstāvis D. Brūklītis raksturoja situāciju patērētāju kreditēšanas tirgū un atzina, ka ar katru

gadu nebanku kreditēšanas jomā izsniegto kredītu skaits ir pieaudzis, distances kredītiem joprojām ir augsts kavēto maksājumu apjoms, turklāt ir izteikta vispārēja tendence pagarināt kredīta atdošanas termiņu, proti, aizņemties, neizvērtējot iespēju kredītu atmaksāt laikā (sk. *Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2018. gada 19. jūnija sēdes audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*). Arī Patērētāju tiesību aizsardzības centra 2019. gada pārskatā par nebanku patērētāju kreditēšanas tirgus darbību 2018. gadā norādīts, ka līdz 2018. gada 31. decembrim 45 procentiem distances kredītu atmaksas termiņi tika pagarināti trīs un vairākas reizes (sk.: *Patērētāju tiesību aizsardzības centrs. Pārskats par nebanku patērētāju kreditēšanas tirgus darbību 2018. gadā, 2019, 22. lp.*). Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas 2019. gada ziņojumā par īstermiņa kredītiem patērētājam norādīts, ka Latvijā tikai 65 procenti no visiem īstermiņa aizdevumiem tiek atmaksāti laikā (sk: *OECD (2019). Short-term consumer credit: provision, regulatory coverage and policy responses, p. 27*).

Minētie dati liecina, ka tā tiesiskā regulējuma ietvaros, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, daudziem patērētājiem bijušas grūtības ar izsniegtā aizdevuma atmaksāšanu noteiktajā termiņā.

20.2. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 2. pantā ir noteikts šā likuma mērķis – nodrošināt patērētājiem iespēju īstenot un aizsargāt savas likumīgās tiesības, kā arī aizsargāt patērētāju kolektīvās intereses.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka patērētājs ir īpašs tiesisko attiecību subjekts, kurš bauda speciālu aizsardzību. Turpretī kredīta devējs ir tāds tiesisko attiecību dalībnieks, kas mantiskā ziņā ir nesalīdzināmi spēcīgāks par patērētāju. Patērētāju aizsardzības tiesību būtībai un mērķim atbilst kredīta devēja mantisko interešu ierobežošana ar mērķi aizsargāt patērētāja kā vājākā tirgus dalībnieka tiesības un intereses (sk. *Satversmes tiesas 2011. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2010-49-03 12.3. punktu*).

Patērētāju tiesību aizsardzības nozīme ir atzīta arī Eiropas Savienības tiesībās. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 38. pantā ir noteikts, ka Eiropas Savienības politika nodrošina augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni. Kā norāda pieaicinātā persona Z. Dāvida, šāda īpaša aizsardzība ir noteikta vienīgi patērētāju tiesību un vides tiesību jomā. Tas esot saistīts ar šo jomu sensitīvo dabu, sabiedrisko nozīmīgumu un nepietiekamo aizsardzību brīvā tirgus regulējuma apstākļos. Turklāt mūsdienu modernajā „kredītu sabiedrībā” patērētāju – īpaši to patērētāju, kuru ienākumi ir nelieli, – tiesību aizsardzības nozīme tikai pieaugot (sk. *lietas materiālu 5. sēj. 36.–37. lp.*). Arī juridiskajā literatūrā norādīts, ka dažādu veidu preču un pakalpojumu pārpilnības apstākļos nepieciešamība

nodrošināt patērētāju tiesību aizsardzību ir pieaugusi. Tiek norādīts arī uz atsevišķām patērētāju grupām, kurām ekonomisko, sociālo vai citu apstākļu dēļ varētu būt nepieciešama īpaša aizsardzība (sk.: *Benöhr I. EU Consumer Law and Human Rights. Oxford: Oxford University, 2013, p. 78*).

20.3. Īstermiņa aizdevumi, ja tie ir pienācīgi regulēti un tos izmanto zinoši un informēti patērētāji, var efektīvi apmierināt noteiktas patērētāju vajadzības. Tomēr īstermiņa aizdevumi, īpaši augstu izmaksu patēriņa aizdevumi savas specifikas dēļ var radīt patērētājam arī papildu riskus, tostarp novest viņu pie vairākkārtēju aizņēmumu cikla un lielākām izmaksām nekā citu finanšu produktu izvēles gadījumā. Šie riski īpaši attiecas uz tiem patērētājiem, kuru ienākumi ir zemi vai nepastāvīgi un kuru finanšu pratība arī ir zema, uz jauniem vai – tieši pretēji – vecāka gadagājuma cilvēkiem (sk.: *OECD (2019). Short-term consumer credit: provision, regulatory coverage and policy responses, pp. 6, 26–27, 30*).

Patērētāju tiesību aizsardzības centra rīkotās iedzīvotāju aptaujas rezultāti atklāj, ka biežāk no nebanku kredītu devējiem aizņemas cilvēki ar zemiem ienākumiem (sk.: *Patērētāju tiesību aizsardzības centrs. Latvijas iedzīvotāju viedoklis par finanšu uzkrājumiem, kā arī banku un nebanku kredītu devējiem, 2019, 12. lp.*). Saskaņā ar Latvijas Universitātes veikto pētījumu 39 procentiem aptaujāto ir bijušas grūtības atmaksāt saņemto aizdevumu, bet 25 procentiem šādas grūtības bijušas vairākkārt. Tipiskākais šādu problēmu risināšanas veids ir kredīta atdošanas termiņa pagarināšana, turklāt nereti pat vairākas reizes (sk.: *Ansonsa E., Austers I., Bērziņš G., Priede J. The Use of Distance Payday Loans in Latvia. Psychological Aspects of Consumer Behaviour. Riga: University of Latvia, 2017, pp. 39, 41–42*). Savukārt Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2018. gada pētījumā secināts: lai arī Latvijas iedzīvotāju finanšu pratība ir augusi, tomēr joprojām daļai iedzīvotāju kredīti ir vēl lielāks slogs nekā iepriekš, un šādās situācijās tiek izmantoti dārgi īstermiņa risinājumi (sk.: *Finanšu pratības indekss. Pieejams: www.klientuskola.lv*).

Apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis ir, ņemot vērā esošo ekonomisko situāciju valstī, aizsargāt patērētāju tiesības, nosakot, kādas kredīta kopējās izmaksas ir uzskatāmas par nesamērīgām un godīgai darījumu praksei neatbilstošām. Šāds regulējums ir vērsts uz to, lai nodrošinātu, ka kredīta devēja izsniegtā aizdevuma izmaksas ir tādas, ka patērētājs, īpaši persona ar nelieliem ienākumiem, var atmaksāt aizdevumu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir viens no līdzekļiem, kas izmantojami, lai aizsargātu citu cilvēku, proti, patērētāju, tiesības un likumīgās intereses. Latvijas mājsaimniecību

stabilitāte, labklājība un finansiālā ilgtspēja ir nozīmīga visai valsts ekonomikai. Tātad ierobežojums kalpo arī tādām mērķim kā sabiedrības labklājības aizsardzība.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir šādi – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

21. Konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt šā ierobežojuma atbilstību samērīguma principam un tādējādi noskaidrot:

1) vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, tas ir, vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, tas ir, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 17. punktu*).

22. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmos mērķus. Tādējādi Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai ar apstrīdēto normu, proti, samazinot pieļaujamās kredīta kopējās izmaksas patērētājam dienā, var tikt aizsargātas patērētāju tiesības un visas sabiedrības labklājība.

Apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nodrošina to, ka kredīta kopējās izmaksas patērētājam nepārsniegs 0,07 procentus dienā no kredīta summas. Satversmes tiesa uzskata, ka kredīta kopējo izmaksu ierobežošana ir viens no veidiem, kā patērētājs var tikt pasargāts no nesamērīgi augstiem maksājumiem par kredītu.

Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka apstrīdētā norma tikai šķietami esot piemērota pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai. Piemērojot šo normu, iznākot tā, ka uz ilgāku laiku izsniegtiem kredītiem pieļaujamā maksimālā gada procentu likme ir augstāka nekā īstermiņa aizdevumiem. Apstrīdētās normas piemērošanas rezultāts būšot tāds, ka aizdevumi ar īsiem atmaksas termiņiem patērētājiem vairs nebūs pieejami, jo kredītu devējiem vairs nebūs ekonomiski izdevīgi šādus aizdevumus izsniegt. Tādējādi persona būšot spiesta aizņemties

lielākas aizdevuma summas uz ilgāku laiku un attiecīgi tikai palielināšoties ar kreditēšanas līguma noslēgšanu saistītās izmaksas patērētājam, kā arī paplašināšoties nelegālā kreditēšana. Arī pieaicinātā persona biedrība „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija”, atsaucoties uz dažādiem pētījumiem, norāda, ka īstermiņa aizdevumu nepieejamība var nodarīt patērētājam lielāku kaitējumu nekā to pieejamība (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 88.–92. lp.*).

Savukārt Saeima atbildes rakstā norāda, ka ikdienas vajadzību apmierināšana ar īstermiņa aizdevumu palīdzību var novest pie vairākkārtēju aizņēmumu cikla, kas ilgtermiņā tikai palielina personas parādsaistības un negatīvi ietekmē personu, tās psihisko un fizisko veselību. Tādējādi tas, ka apstrīdētās normas piemērošanas dēļ varētu samazināties īstermiņa aizdevumu piedāvājums, atbilstot patērētāju interesēm. Patērētāju uzvedības ietekmēšana, samazinot noteiktas preces vai pakalpojuma pieejamību tirgū, esot piemērots līdzeklis patērētāju tiesību aizsardzībai. Pieaicinātās personas – Latvijas Banka un J. Grasis – neprognozē, ka apstrīdētā norma varētu būtiski pasliktināt kredītresursu pieejamību tautsaimniecībā vai negatīvi ietekmēt patērētājus (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 40.–41. lp. un 5. sēj. 65. lp.*).

Biedrība „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija” norādījusi uz vairākiem pētījumiem, kas, pēc tās ieskata un citu valstu pieredzes, liecinot par apstrīdētās normas negatīvu ietekmi uz patērētāju. Proti, apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā, samazinoties īstermiņa aizdevumu piedāvājumam tirgū, patērētājs būšot spiests aizņemties lielākas summas uz ilgāku laiku un tādējādi tikai palielināšoties ar aizdevuma saņemšanu saistītās izmaksas, turklāt varot paplašināties nelegālā kreditēšana (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 88.–92. lp.*). Tomēr, kā norādīts Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas pētījumā, tādos gadījumos, kad īstermiņa aizdevumu pieejamība ir ierobežota, patērētāji, iespējams, nevis izvēlas citu veidu aizdevumus ar garākiem atmaksas termiņiem, bet gan aizņemas, piemēram, no saviem draugiem vai ģimenes locekļiem. Turklāt šajā pētījumā netika gūts apstiprinājums tam, ka patērētāji īstermiņa aizdevuma nepieejamības gadījumā vēršas pie nelegāliem aizdevējiem (*sk.: OECD (2019). Short-term consumer credit: provision, regulatory coverage and policy responses, pp. 38–39.*).

Jautājumā par nepieciešamību ierobežot kredīta kopējās izmaksas patērētājam Eiropas Savienības normatīvajos aktos īpašs regulējums nav noteikts. Arī pieaicinātās personas Z. Dāvida un V. Mantrovs norāda, ka šis jautājums Eiropas Savienībā nav harmonizēts un katrā dalībvalstī atkarībā no tās īpašajiem apstākļiem tiek regulēts atšķirīgi (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 36., 68.–69. lp.*).

Satversmes tiesa norāda, ka pašreizējā Latvijas valsts sociālajā un ekonomiskajā situācijā apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir viens no līdzekļiem, kas var nodrošināt to, ka patērētājs tiek pasargāts no augstiem maksājumiem par kredītu, un tādējādi sekmēt mājāsaimniecību stabilitāti, labklājību un finansiālo ilgtspēju. Tātad apstrīdētā norma ir piemērots līdzeklis patērētāju tiesību aizsargāšanai un arī visas sabiedrības labklājības veicināšanai.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

23. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personu pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

23.1. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka alternatīvs līdzeklis ir tāds regulējums, ar kuru tiktu nodrošināta pienācīga patērētāju kredībspējas izvērtēšana pirms līguma noslēgšanas. Turklāt jau šobrīd esot izveidota un pastāvot kredīšanas pakalpojumu sniedzēju darbības uzraudzības sistēma, ko īstenojot Patērētāju tiesību aizsardzības centrs.

Turpretim Saeima norāda, ka ar šo Pieteikumu iesniedzēju norādīto līdzekli pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi nevar sasniegt tādā pašā kvalitātē. Jau šobrīd normatīvajos aktos esot noteikts kredīta devēju pienākums pārbaudīt patērētāja kredībspēju, taču šis pasākums neesot pietiekami efektīvi nodrošinājis patērētāju tiesību aizsardzību.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 23. aprīļa direktīvas 2008/48/EK par patēriņa kredītlīgumiem un ar ko atceļ direktīvu 87/102/EEK 8. pantā ir noteikts dalībvalstu pienākums nodrošināt to, ka kreditors pirms kredītlīguma noslēgšanas novērtē patērētāja kredībspēju. Latvija šajā direktīvā ietvertās prasības ieviesusi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, vairākās tā normās paredzot kredīta devēja pienākumu pirms patērētāja kredīšanas līguma noslēgšanas izvērtēt patērētāja spēju atmaksāt kredītu (*sk. Patērētāju tiesību aizsardzības*

likuma 8. panta 4.¹, 4.², 4.⁷ daļu un piektās daļas 2. punktu). Šādas novērtēšanas mērķis ir nodrošināt to, ka ar patērētāju tiek slēgti tikai tādi kredītēšanas līgumi, kuros paredzētās saistības patērētājs, visticamāk, spētu izpildīt. Tomēr Patērētāju tiesību aizsardzības centra veikto pārbaužu rezultāti liecina, ka patērētāja spēja atmaksāt kredītu ne vienmēr tiek pienācīgi novērtēta. Proti, 2017. un 2018. gadā, veicot uzraudzības darbības, lai pārbaudītu, kā kredīta devēji nodrošina patērētāju maksāspējas izvērtēšanu pirms lēmuma pieņemšanas par aizdevuma piešķiršanu, tika konstatēts, ka 55 gadījumos no 152 gadījumiem patērētājam ir izsniegts tāds aizdevums, kuru viņš no saviem ienākumiem, visticamāk, nespēs atmaksāt (sk.: *Patērētāju tiesību aizsardzības centra veiktajā finanšu pakalpojumu uzraudzības projektā konstatētais*. Pieejams: <http://www.ptac.gov.lv>). Pārbaudes veiktas pie 16 kredīta devējiem, kuru kredītportfelī bija liels kavēto maksājumu īpatsvars, un tās apliecināja, ka patērētāja kredīspējas izvērtēšana ne visos gadījumos tiek veikta pienācīgi. To Atbildīgās komisijas 2018. gada 19. jūnija sēdē atzina arī Ekonomikas ministrijas pārstāvis D. Brūklītis (sk. *Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2018. gada 19. jūnija sēdes audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*).

Pieteikumos minētie apsvērumi par nepieciešamību pilnveidot patērētāju kredīspējas izvērtēšanas procesu tiek saistīti ar iespējām uzlabot spēkā esošā normatīvā regulējuma piemērošanu. Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi, ka iespējamā tiesību normu piemērošanas uzlabošana nav vērtējama kā alternatīvs leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis (sk. *Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 27.1. punktu*).

23.2. Par vēl vienu saudzējošāku līdzekli, pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, varētu atzīt tādu procentu likmes ierobežojumu kredīta kopējām izmaksām dienā, kas nodrošinātu patērētāju tiesību aizsardzību, bet mazāk ierobežotu Pieteikumu iesniedzēju tiesības veikt komercdarbību. Pieteikumu iesniedzēju pamattiesības mazāk ierobežojošu risinājumu Atbildīgās komisijas sēdē esot piedāvājusi Latvijas Banka, tomēr likumdevējs to bez jebkāda pamatojuma noraidījis. Alternatīva varētu būt arī tāds tiesiskais regulējums, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas vai kas par gada procentu likmes ierobežojumu noteiktu 60 procentus gadā no aizdevuma summas. Tāpat esot iespējams noteikt, ka kredīta kopējās izmaksas patērētājam nedrīkst pārsniegt 0,1 procentu dienā no kredīta summas.

Saeimas kārtības rullis ievērojamu likumprojekta sagatavošanas darba daļu pirms tā izskatīšanas Saeimas sēdēs uztic Saeimas komisijām, un tieši atbildīgā komisija nodrošina to, ka likumprojekts izskatīšanai Saeimas sēdē tiek sagatavots

pilnvērtīgi (sk. *Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 18. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdētās normas redakcijai alternatīvi priekšlikumi ir apspriesti Atbildīgās komisijas 2018. gada 18. un 25. septembra sēdēs. No minēto sēžu protokoliem un audioierakstiem izriet, ka deputāti bija iesnieguši vairākus priekšlikumus noteikt citādu procentu likmi kredīta kopējām izmaksām dienā. Tāpat, pamatojoties uz Latvijas Bankas un Darba grupas piedāvāto risinājumu, Atbildīgā komisija bija sagatavojusi priekšlikumu noteikt, ka par neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras, izteiktas gada procentu likmē, patērētāja kreditēšanas līguma noslēgšanas brīdī vairāk nekā trīs reizes pārsniedz sešu mēnešu vidējo svērto gada procentu likmi patēriņa *euro* kredītiem rezidentu mājāsaimniecībām. Kā Atbildīgās komisijas sēdē norādīja Latvijas Bankas pārstāvis, pēc līdzīgas formulas ierobežojumi kredīta kopējām izmaksām patērētājam esot noteikti arī Igaunijā. Saskaņā ar šo aprēķinu kredīta kopējās izmaksas patērētājam nedrīkstētu pārsniegt aptuveni 0,13 procentus dienā no aizdevuma summas. Lai gan Atbildīgās komisijas sēdē šis priekšlikums tika atbalstīts, tomēr Saeimas 2018. gada 4. oktobra sēdē tas tika noraidīts. Tāpat Atbildīgās komisijas 2018. gada 18. septembra sēdē tika uzklauti Patērētāju tiesību aizsardzības centra argumenti par nepieciešamību noteikt ierobežojumus, izmantojot nevis kredīta kopējās izmaksas, bet gan gada procentu likmi (sk. *Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2018. gada 18. un 25. septembra sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj.*).

Likumdevējs ir vērtējis to, vai konkrētajā gadījumā pastāv alternatīvi līdzekļi, kas kredīta devējiem Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk, un pēc šīs izvērtēšanas izvēlēties tādu risinājumu, ka arī turpmāk ierobežojums ir nosakāms, izmantojot nevis gada procentu likmi, bet kredīta kopējās izmaksas patērētājam dienā. Turklāt likumdevējs ir secinājis, ka, ievērojot pašreizējo situāciju patērētāju kreditēšanas jomā un nepieciešamību aizsargāt patērētāju tiesības un likumīgās intereses, kā arī sabiedrības labklājību, kredīta kopējās izmaksas patērētājam ir ierobežojamas līdz 0,07 procentiem dienā no kredīta summas un ka alternatīvi līdzekļi nepastāv. Satversmes tiesa norāda, ka likumdevējam, izvēloties kādu no vairākiem leģitīmā mērķa sasniegšanai potenciāli piemērotiem līdzekļiem, ir vērtēšanas un lemšanas tiesības. Ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, nolēmis, ka piemērotākais risinājums ir ierobežojumu noteikšana kredīta kopējām izmaksām patērētājam, tad par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt citu, alternatīvu procentu likmi, ja vien

likumdevēja izraudzītais līdzeklis nav pretrunā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām.

Tātad nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

24. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajam mērķim, jāpārliciecinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Proti, ir jānoskaidro lietā līdzsvarojamās intereses un tas, kurai no šīm interesēm un tiesībām būtu piešķirama prioritāte (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu*).

Konkrētajā gadījumā likumdevēja uzdevums, paredzot kredīta devējiem nelabvēlīgākus nosacījumus, ar kuriem tiem turpmāk nāksies rēķināties, plānojot savu komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā, ir līdzsvarot personas tiesības veikt komercdarbību tās izraudzītajā jomā ar apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmajiem mērķiem atbilstošajām tiesībām un likumīgajām interesēm, tostarp nepieciešamību nodrošināt patērētāju tiesību aizsardzību.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai ar apstrīdēto normu ir panākts taisnīgs līdzsvars starp šīm dažādajām tiesībām un likumīgām interesēm.

24.1. Satversmes tiesa daudzkārt norādījusi, ka likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt, vai konkrētais tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas kādā veidā nebūtu pilnveidojams (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 9.5. punktu un 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 18.3. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka tiesiskais regulējums, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, pieļāva to, ka daudziem patērētājiem radās grūtības ar izsniegtā aizdevuma atmaksāšanu noteiktajā termiņā. Tādēļ likumdevējam bija pienākums veikt pasākumus, lai nodrošinātu taisnīgu attieksmi pret patērētāju un novērstu tādas situācijas, ka kredīta devējs, izmantojot savas ekonomiskās priekšrocības, varētu gūt nesamērīgu mantisku labumu uz patērētāja rēķina. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma būtībai un mērķim pretējs būtu regulējums, kas pieļautu to, ka kredīta devējs ar patērētāja kreditēšanas līguma noslēgšanu saistītos izdevumus un riskus kompensē uz patērētāja – ekonomiski vājākā līdzēja – rēķina. Valstij ir jānodrošina efektīva patērētāju tiesību

aizsardzība. Patērētāju tiesību aizsardzība ir demokrātiskas tiesiskas valsts vērtība, un tā ir svarīga arī sabiedrības ilgtspējīgas attīstības aspektā.

24.2. Kā jau tika noskaidrots iepriekš, likumdevējs, samazinot pieļaujamās kredīta kopējās izmaksas patērētājam, ir centies pasargāt patērētāju no augstiem maksājumiem par kredītu. Satversmes tiesa uzsver, ka tiesiskās palāvības princips pieļauj un noteiktos apstākļos pat pieprasa pastāvošā tiesiskā regulējuma grozīšanu. Pretējā gadījumā valsts nevarētu pienācīgi reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem. Grozot tiesisko regulējumu, likumdevējam ir jāņem vērā tās tiesības, uz kuru saglabāšanu vai īstenošanu personai var būt izveidojusies palāvība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 11. punktu*). Tiesiskās palāvības princips aizsargā vienīgi tādas tiesības, uz kuru īstenošanu personai varēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga palāvība (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 21. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-03-01 13. punktu*).

Kredīta devēju uz licences pamata iegūtās tiesības veikt komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā (*sk. šā sprieduma 17.1. punktu*). Taču no šīm tiesībām ir nošķirama kredīta devēju interese gūt iecerētā apmēra peļņu. Satversmes 105. pants neparedz tiesisko aizsardzību personas iespējām gūt peļņu, jo šāda abstrakta iespējamība nav uzskatāma par īpašuma tiesību objektu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu*). Tādējādi kredīta devējam uz nenoteiktu laiku izsniegtā licence var radīt aizsargājamu tiesisku palāvību uz iespējām turpināt komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā. Tomēr komersantam nevar veidoties aizsargājama tiesiskā palāvība uz to, ka attiecīgās nozares tiesiskais regulējums netiks mainīts tādā veidā, kas varētu negatīvi ietekmēt tā saimniecisko darbību, samazinot iespējas gūt iecerētā apmēra peļņu.

Izskatāmajā lietā ir būtiski arī tas, vai likumdevējs, grozot tiesisko regulējumu, ir noteicis saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no tiesiskās palāvības principa izrietošā prasība nodrošināt pēc iespējas saudzējošāku pāreju uz jauno tiesisko regulējumu ir nozīmīga, jo personai, kurai jaunais regulējums tiks piemērots, ir jādod iespēja pienācīgā kārtā tam sagatavoties. Šādu saudzējošu pāreju iespējams nodrošināt, piemēram, pārejas noteikumos atliekot jaunā regulējuma spēkā stāšanos uz noteiktu laiku (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 24. punktu*). Apstrīdētā norma ir pieņemta 2018. gada 4. oktobrī, bet atbilstoši Grozījumu Patērētāju tiesību aizsardzības likumā 3. pantam tā stājas spēkā tikai 2019. gada 1. jūlijā. Tādējādi kredīta devējiem bija aptuveni deviņi mēneši laika,

lai pielāgotu savu komercdarbības praksi jaunajam regulējumam un nodrošinātu to, ka kredīta kopējās izmaksas patērētājam iekļaujas apstrīdētajā normā noteiktajās robežās. Šāds laiks ir pietiekams, lai atzītu, ka ir nodrošināta tiesiskās paļāvības principam atbilstoša un saudzējoša pāreja uz jauno tiesisko regulējumu.

24.3. Izvērtējot, vai ar apstrīdēto normu ir panākts taisnīgs līdzsvars starp patērētāju un kredīta devēju tiesībām, Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai ar šajā normā ietvertu ierobežojumu kredīta devēju komercdarbība tiek traucēta tādējādi, ka pēc būtības tiek atņemta tiem izsniegto licenču jēga.

Pieteikumu iesniedzējas un biedrība „Latvijas Alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija” norādījušas, ka apstrīdētā norma padara kredīta devēju komercdarbību ekonomiski neizdevīgu – kredīta devēji vairs nevarēšot veikt komercdarbību izraudzītajā jomā, proti, izsniegt īstermiņa aizdevumus patērētājiem. Jau šobrīd vairākas komercsabiedrības apstrīdētās normas dēļ esot mainījušas piedāvātos produktus vai pārtraukušas savu darbību.

Ekonomikas ministrija norāda, ka apstrīdētā norma varētu negatīvi ietekmēt atsevišķus kredīta devējus, kuru komercdarbība ir saistīta tieši ar īstermiņa aizdevumu izsniegšanu. Tas, vai šīs komercsabiedrības turpinās savu darbību, esot atkarīgs no to spējas pielāgoties tirgus izmaiņām. Savukārt Patērētāju tiesību aizsardzības centrs uzskata, ka apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā tās komercsabiedrības, kuru komercdarbības joma ir īstermiņa aizdevumu izsniegšana, savu darbību, iespējams, pārtrauks, tomēr kopumā apstrīdētās normas ietekme uz kreditēšanas nozari esot vērtējama līdzīgi tai ietekmei, kādu radīja iepriekš noteiktie ierobežojumi kredīta kopējām izmaksām patērētājam. Arī tad kredīta devēji esot pauduši bažas, ka, iespējams, tiem nāksoties savu komercdarbību izbeigt, taču šīs bažas neesot apstiprinājušās (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 86. lp. un 4. sēj. 73. lp.*).

Saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 1.¹ daļu un Noteikumu Nr. 245 2. punktu kreditēšanas pakalpojumu patērētājam drīkst sniegt kapitālsabiedrība, kura saņēmusi Patērētāju tiesību aizsardzības centra izdotu speciālu licenci patērētāja kreditēšanas pakalpojuma sniegšanai. Speciālās licences darbības laikā kredīta devējiem ir pienākums divas reizes gadā – līdz 1. martam un 1. septembrim – iesniegt Patērētāju tiesību aizsardzības centram informāciju par to sniegtajiem pakalpojumiem, lai tādējādi nodrošinātu kreditēšanas pakalpojumu sniedzēja darbības uzraudzību (*sk. Noteikumu Nr. 245 28. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējas arī pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās turpina sniegt patērētāju kreditēšanas pakalpojumus uz tām izsniegto licenču pamata. No Patērētāju tiesību aizsardzības likuma un Noteikumiem Nr. 245 izriet, ka licence

dod kredīta devējiem tiesības sniegt patērētājam jebkura veida kreditēšanas pakalpojumus. Apstrīdētā norma neparedz kredīta devējiem izsniegto licenču anulēšanu un pati par sevi neliedz kredīta devējiem sniegt patērētāju kreditēšanas pakalpojumus uz tiem izsniegto licenču pamata. Tādējādi Satversmes tiesai nav pamata izdarīt secinājumu, ka ar attiecīgo ierobežojumu kredīta devēju komercdarbība tiktu traucēta tādējādi, ka pēc būtības tiktu atņemta tām izsniegto licenču jēga.

24.4. Satversmes tiesa secina, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma apstākļos, kad pastāvēja nepieciešamība ierobežot kredīta kopējās izmaksas, lai tādējādi aizsargātu patērētāju tiesības, ir lielāks nekā nelabvēlīgās sekas, kas kredīta devējiem rodas to pamattiesību ierobežojuma dēļ. Turklāt likumdevējs ir līdzsvarojis sabiedrības intereses un kredīta devēju tiesisko palāvību, pārejas noteikumus atliekot jaunā regulējuma spēkā stāšanos uz noteiktu laiku.

Tādējādi ierobežojums atbilst samērīguma principam, un līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.³ daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele